

Stavovi predškolske djece prema pretilim vršnjacima

Sečan, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:722830>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Sara Sečan

**STAVOVI PREDŠKOLSKE DJECE PREMA PRETILIM
VRŠNJACIMA**

Diplomski rad

Rijeka, 2019.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Sara Sečan

**STAVOVI PREDŠKOLSKE DJECE PREMA PRETILIM
VRŠNJACIMA**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Barbara Kalebić Maglica

Rijeka, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice doc. dr. sc. Barbare Kalebić Maglice.

Rijeka, srpanj, 2019.

ZAHVALE

Hvala mojoj mentorici, profesorici Barbari Kalebić Maglica, na velikom angažmanu, strpljenju i volji za davanjem savjeta i odgovora na tisuću i jedno pitanje koji su pomogli da ovaj rad ugleda svjetlo dana.

Hvala profesorici Petri Anić na korisnim savjetima i spašavanju od statističkih muka, te profesorici Tamari Martinac Dorčić na prijedlozima i komentarima za poboljšanje rada.

Hvala ravnateljici Lidiji Varošaneć i cijelom timu Dječjeg vrtića Cvrčak na suradnji i otvorenosti zbog kojih je ovaj rad urodio plodom.

Hvala mojim roditeljima, sestri i dečku na bezuvjetnoj podršci i vjerovanju u mene od prvog dana.

SAŽETAK

Pretilost kao takva sve je raširenija, ne samo u odrasloj dobi, već i u razdoblju djetinjstva. S porastom njezine prevalencije, sve izraženiji postaju i negativni stavovi usmjereni prema istoj koji se počinju formirati u predškolskoj dobi. Vodeći se potrebom da se zaštiti svako stigmatizirano dijete te da ono bude prihvaćeno od strane svojih prijatelja, glavni je cilj ovoga rada bio ispitati kakva je priroda stavova djece prema pretilim vršnjacima te kakva je uloga relativno nepromjenjivih (spol, stvarna težina djeteta, temperament) i promjenjivih čimbenika (kontakt s pretilim osobama, vjerovanje o kontrolabilnosti uzroka pretilosti) u njihovom oblikovanju. U tu svrhu, istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 134 djece, polaznika istog dječjeg vrtića, u dobi od 3 do 7 godina. Od toga su podaci o temperamentu i kontaktu prikupljeni za 100 djece, budući su oni dobiveni od strane njihovih roditelja. Tijekom ispitivanja, korištene su podražajne figure triju različitih tjelesnih težina (pretila, prosječna i ispodprosječna), koje su bile procjenjivane dvjema metodama procjene stava. Nakon statističkih obrada podataka, dobiveno je da je na Zadatku atribucije pridjeva, pretila figura opisana sa značajno više negativnih pridjeva (primjerice lijena, ima malo prijatelja, drugi je zezaju), u usporedbi s figurom prosječne, ali ne i ispodprosječne tjelesne težine. Primjenom Zadatka selekcije prijatelja, dobivena je tendencija manjeg biranja pretila figure kao one koja se djeci više sviđa ili bi je radije imali za prijatelja, odnosno tendencija češćeg biranja pretila figure kao one s kojom se djeca ne bi voljela igrati, u usporedbi s figurama prosječne i ispodprosječne težine. Drugim riječima, vidljiv je negativan stav djece prema slikama figure pretilog izgleda. Nadalje, nisu dobiveni značajni efekti spola djeteta, spola korištenih podražajnih figura te djetetove stvarne težine na ispitane stavove. Temperament djeteta nije pokazao značajan doprinos u objašnjenju stavova prema pretilim vršnjacima, iako se faktor ekstraverzija-surgencija ističe kao značajan pozitivan prediktor. U kontekstu ispitanih promjenjivih čimbenika, dobiven je njihov značajan doprinos u objašnjenju varijance kriterija ukupnog biranja pretila figure, nakon kontrole efekta temperamenta. Pritom se samo vjerovanje o kontrolabilnosti uzroka pretilosti, a ne i učestalost i kvaliteta kontakta, pokazalo kao značajan negativan prediktor navedenog kriterija.

Ključne riječi: *djeca, stavovi prema pretilosti, pretilost, spol, indeks tjelesne mase, kontrola, temperament, kontakt*

Preschool children attitudes towards obese peers

Abstract

Obesity is spreading, not only in adulthood, but also in childhood. With the increase of its prevalence, negative attitudes about it are also increasing, and start forming in pre-school period. There is a need to protect every stigmatized child and make the child be accepted by their friends. Due to that need, the main goal of this paper is to make a research about the nature of childrens attitudes towards their obese peers. Another purpose is to examine the impact of relatively invariable (gender, real childrens weight, temperament) and variable factors (contact with the obese people, belief in controllable causes of the obesity) in creating childrens attitudes. For that purpose, the research has been conducted on 134 children. They are in the same kindergarten and are the same age in between 3 and 7 years. Of all 134 children, the data about temperament and contact were collected only from 100 children because that was given by their parents. During the examination, stimulative figures of three different body weights were used (obese, average and underweight) and were estimated by two methods of attitude assessment. After the statistical data analysis, results were that, on the Adjective attribution task, obese figure, as well as underweight one, was described with more negative characteristics (such as lazy, has no friends, is mocked by peers) than the figure of average weight child. Implementation of Friendship selection task has shown that children would tend to choose average and underweight figure as the ones they like more, the ones they would rather play with and be friends with, in compare with the obese figure. In other words, negative attitudes towards obese figure are visible. Moreover, research hasn't shown significant effects of childrens gender, gender of the stimuli figures and childrens real weight. Childrens temperament hasn't shown significant contribution in explaining the attitudes towards obese peers, although the surgency/extraversion factor emphasises as positive and significant predictor. In the context of variable factors that are examined, their important contribution in the explaining of variance criterium is gained, after the control of temperament effect. Belief in controlability of obesity cause, and not frequency and quality of contact, has shown like a significant negative predictor of the above criterium.

Key words: *children, attitudes towards obesity, obesity, gender differences, body mass index, controlability, temperament, contact*

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Pretilost i stigmatizacija.....	2
1.2. Stavovi prema pretilim vršnjacima u dječjoj dobi	4
1.3. Povezanost između relativno nepromjenjivih karakteristika djeteta i stavova prema pretilim vršnjacima	6
1.4. Uloga promjenjivih čimbenika u oblikovanju stavova prema pretilim vršnjacima u dječjoj dobi.....	9
1.5. Cilj rada.....	11
2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA	12
2.1. Problemi rada	12
2.2. Hipoteze	12
3. METODA.....	14
3.1. Ispitanici.....	14
3.2. Mjerni postupci	14
3.2.1. Opći podaci o djetetu.....	14
3.2.2. Zadatak atribucije pridjeva.....	15
3.2.3. Zadatak selekcije prijatelja.....	15
3.2.4. Skraćena verzija CBQ upitnika za procjenu temperamenta djece od 3 do 7 godina.....	15
3.2.5. Kontakt sa pretilim osobama.....	16
3.2.6. Skala kontrolabilnosti težine	17
3.3. Postupak istraživanja.....	18
4. REZULTATI	20

4.1. Deskriptivni podaci ispitanih varijabli	20
4.2. Stavovi predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine	23
4.3. Kreiranje novih kompozitnih varijabli stava.....	28
4.4. Efekt spola djeteta i spola podražajne figure te djetetove stvarne težine na stavove prema pretilim vršnjacima	31
4.5. Doprinis vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti, kontakta sa pretilim osobama i djetetovog temperamenta u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima .	37
5. DISKUSIJA	41
5.1. Stavovi predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine	41
5.2. Efekt spola djeteta i spola podražajne figure te djetetove stvarne težine na stavove prema pretilim vršnjacima	45
5.3. Doprinis vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti, kontakta sa pretilim osobama i djetetovog temperamenta u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima .	47
5.4. Prednosti i nedostaci rada te implikacije za buduća istraživanja	51
6. ZAKLJUČAK.....	55
7. LITERATURA	56

1. UVOD

U svakodnevnom životu susrećemo se s različitim temama, promjenama, stvarima, ali i ljudima koji posjeduju karakteristična obilježja. Takve različitosti dovode do oblikovanja vlastitih mišljenja, osjećaja, ali i ponašanja u odnosu prema njima. Drugim riječima, one nas potiču na formiranje stavova, ne samo prema određenim idejama ili objektima, već i prema drugim pojedincima. Prema tome, stavovi se definiraju kao cjelokupne evaluacije objekata, ideja i ljudi (Hewstone i Stroebe, 2003; Hewstone, Stroebe i Jonas, 2012). Najpoznatiji teorijski model stavova je takozvani trokomponentni model čija je pretpostavka da se oni sastoje od kombinacije tri vrste konceptualno različitih reakcija na neki objekt, odnosno sastavljeni su od tri komponente – afektivne, kognitivne i ponašajne (Hewstone i Stroebe, 2003). Pritom se kognicije odnose na misli, vjerovanja i atribucije koje se pripisuju specifičnom objektu, afekti se vežu uz osjećaje ili emocije koje se javljaju u odnosu prema određenom objektu, dok ponašajnu komponentu čine ponašanja koja se izvode kada je riječ o nekom objektu stava (Zanna i Rempel, 1988; prema Hewstone i sur., 2012). Stavovi kao takvi mogu se razlikovati po snazi, ali i smjeru, odnosno biti pozitivni, negativni ili neutralni (Hewstone i sur., 2012). Govoreći o smjeru stavova, važno je spomenuti i predrasude koje se odnose na opću strukturu stava, posebno na njegovu emocionalnu komponentu. Iako one mogu biti pozitivne i negativne, izraz se primarno koristi na način da označava negativan, čak i neprijateljski stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi koji se temelji na njihovoj pripadnosti specifičnoj grupi (Aronson, Wilson i Akert, 2005). Upravo su predrasude, definirane kao negativni stavovi, povezane s takozvanim procesom stigmatizacije (Dovidio, Major i Crocker, 2000).

Pojedinci koji se po bilo kojem obilježju razlikuju od drugih, mogu biti normativno prihvaćeni, ali, s druge strane, također mogu biti i ismijani, čak i odbačeni od strane drugih iz svoje okoline. Karakteristika koja osobu čini drugačijom i manje poželjnom nego što se to normalno očekuje naziva se stigma (Crandall, 2003), dok je posljedično stigmatizacija proces kojim se pojedinca izbacuje iz ravnopravnog članstva u društvu te mu se uskraćuju uobičajeni socijalni kontakti s drugima (Crandall, 2003). Primarno stigma označava socijalni konstrukt sastavljen od najmanje dvije temeljne komponente, a to su prepoznavanje različitosti na temelju istaknutih karakteristika te posljedično omalovažavanje osobe koja posjeduje specifično obilježje (Dovidio i

sur., 2000). S obzirom na snagu predrasuda, ali i mogućeg devijantnog ponašanja koje proces stigmatizacije nosi sa sobom, on dovodi do izraženih socijalnih i psiholoških posljedica kao što su odbacivanje ili izbjegavanje. Međutim, iako ne toliko izravne, fizičke posljedice u kontekstu zdravlja stigmatiziranog pojedinca također su nerijetko prisutne (Dovidio i sur., 2000). Osim u odrasloj dobi, različiti oblici stigmatizacije vidljivi su i kod djece koja su u velikoj mjeri svjesna kategorijalnih razlika među pojedincima, na temelju čega, vrlo često na nesvjesnoj razini, počinju formirati svoje stavove prema drugima (Powlishta, Serbin, Doyle i White, 1994).

1.1. Pretilost i stigmatizacija

U modernom društvu sve češći i snažniji negativni stavovi očituju se prema pojedincima čija je stigma vezana uz vanjsko obilježje, odnosno prekomjernu tjelesnu težinu. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, prekomjerna tjelesna težina i pretilost određuju se kao abnormalno i pretjerano nakupljanje masti koje predstavlja rizik za zdravlje (World Health Organization, 2018). Pritom se odrasla osoba smatra pretilom ukoliko je njezin indeks tjelesne mase (*Body Mass Index* – BMI) veći od 30, dok prekomjernu tjelesnu težinu označava indeks tjelesne mase koji je jednak ili veći od 25 (World Health Organization, 2018). Sa sve većim napretkom društva, povećava se i prevalencija odraslih koji se bore s navedenim stanjima (World Health Organization, 2018), međutim, tijekom posljednjih desetljeća ovaj je problem vrlo raširen i u dječjoj dobi (Olds i sur., 2011; prema Thomas, Olds, Pettigrew, Randle i Lewis, 2014). Govoreći o problemu pretilosti u djetinjstvu i adolescenciji, izračunati indeks tjelesne mase, koji ovisi o dobi i spolu, izražava se u percentilima pa se prekomjerna tjelesna težina svrstava u kategoriju od 85. do 95. percentila, dok je pretilost označena kao jednaka 95. percentilu i više (Centers for Disease Control and Prevention, 2018). Koliko je ovaj problem raširen, govore i podaci Svjetske zdravstvene organizacije prema kojima se broj pretile djece do pete godine života povećao sa 32 milijuna 1990. na 41 milijun pretile i djece prekomjerne težine u 2016. godini na globalnoj razini (World Health Organization, 2017). Kao i u odrasloj, tako i u dječjoj dobi, pretilost sa sobom nosi niz negativnih posljedica. Od onih vezanih uz tjelesno zdravlje najčešće se navode rizik od kardiovaskularnih bolesti, otpornost na inzulin, mišićno-skeletni poremećaji, neki oblici tumora ili druge fizičke nesposobnosti (World

Health Organization, 2017). Međutim, osim tjelesnih posljedica, jednako, ako ne i više raširene i snažne, jesu i psihičke posljedice kojima su izložena pretila djeca, kao i odrasli.

Pretila djeca su prije svega izložena negativnim socijalnim i emocionalnim posljedicama svoga stanja koje mogu imati trenutne, ali i potencijalno dugoročne efekte na dobrobit u dječjoj, a kasnije i u odrasloj dobi (Puhl i Latner, 2007). Govoreći o odraslim pojedincima koji se bore sa pretilošću, vidljiva su brojna socijalna ograničenja u različitim domenama njihovog funkcioniranja, kao što su zaposlenje, obrazovni kontekst, zdravstvena njega te interpersonalni odnosi gdje su pretili pojedinci konzistentno u nepovoljnijem položaju zbog svog tjelesnog izgleda, u usporedbi s osobama prosječne tjelesne težine (Puhl i Brownell, 2001; Puhl i Heuer, 2009). Djeca i adolescenti pretilog izgleda u jednakoj su situaciji, također suočeni sa socijalnom stigmatizacijom, i to od strane svojih vršnjaka, učitelja, pa čak i vlastitih roditelja (Puhl i Latner, 2007). Stigma usmjerena prema njima može biti iskazana na neizravne ili otvorene načine. Tako pretila djeca mogu biti izložena verbalnom zadirivanju koje uključuje nazivanje pogrđnim imenima, ponižavajuće opaske ili ismijavanje, zatim fizičkom zlostavljanju (primjerice udaranje ili guranje), ali i viktimizaciji u odnosima s drugima, kao što su socijalno isključivanje, ignoriranje, izbjegavanje ili ogovaranje (Puhl i Latner, 2007). Proces stigmatizacije pretile djece posljedično nepovoljno utječe na njihovo samopoštovanje, posebno u kontekstu toga da djeca sama sebe počinju kriviti za svoje stanje, što dovodi do cjelokupnog lošeg osjećaja o sebi, a povećava i mogući rizik od razvoja depresije (Schwartz i Puhl, 2003). Također, u ovom području o važnosti i opasnosti stigmatizacije pretile djece govore i nalazi istraživanja koja se bave usporedbom stigmatizacije djece različitih fizičkih obilježja. Jedno od najstarijih istraživanja u tom kontekstu pokazuje da su figure pretile djece birane posljednje, kao netko koga bi djeca voljela imati za prijatelja, u odnosu na djecu sa štakama, djecu u invalidskim kolicima, s amputiranom rukom te sa nekim izraženim facijalnom nedostatkom (Richardson i sur., 1961; prema Puhl i Brownell, 2003). Novija istraživanja pokazuju jednake, čak i snažnije rezultate, ostavljajući pretilu djecu zadnju na listi biranja od strane svojih vršnjaka (Harrison, Rowlinson i Hill, 2016; Latner i Stunkard, 2003). Ovakva, ali i brojna druga istraživanja govore u prilog tome da djeca u sve većoj mjeri zamjećuju razlike u tjelesnoj građi među svojim vršnjacima, te da formiraju određene stavove prema istima, koji nerijetko rezultiraju različitim oblicima stigmatizacije.

1.2. Stavovi prema pretilim vršnjacima u dječjoj dobi

Metode i tehnike mjerenja stavova u dječjoj dobi mogu se općenito podijeliti na izravne i neizravne mjere. Neizravne, odnosno indirektno mjere za ispitivanje stavova vrlo su slične i za djecu i za odrasle, te se uglavnom dijele na opažanje ponašanja ispitanika i različite implicitne mjere. To su primjerice projektivni testovi ili testovi koji se temelje na mjerenju vremena reakcije ispitanika (Tomašić, 2011a). S druge strane, izravne mjere za ispitivanje stavova razlikuju se kod odraslih i djece, na način da su one puno zahtjevnije i složenije za primjenu i analiziranje. One primarno ovise o dobi ispitanika, njihovom kognitivnom razvoju, razumijevanju jezika, sposobnosti čitanja te socijalnom iskustvu (Tomašić, 2011a). Usmjerivši se na primjenu izravnih mjera za ispitivanje stavova u dječjoj dobi, najčešće korištene jesu metode koje uključuju zadatke izbora, odnosno preferiranja. Pritom je najpoznatiji zadatak takozvani Test lutaka (Clark i Clark, 1955; prema Tomašić, 2011a) gdje se dijete primjerice pita koja mu je od dviju prikazanih lutki ljepša. U suvremenim istraživanjima često se umjesto lutaka koriste fotografije i crteži, a velika je prednost ove metode što je prikladna i za ispitivanje djece u dobi već od tri godine (Tomašić, 2011a). Slijedeća često korištena metoda odnosi se na pripisivanje osobina, odnosno atributa, primarno pozitivnih i negativnih pridjeva, pripadnicima različitih skupina (Tomašić, 2011a). Druge također primjenjive tehnike jesu one koje uključuju rangiranje pripadnika određenih skupina s obzirom na zadano obilježje, ali i one koje zahvaćaju afektivnu komponentu stava na način da se djecu pita sviđaju li im se ili ne određeni pripadnici drugih grupa (Tomašić, 2011a). Ono što je zajedničko svim ovim mjerama jest da su se one primarno počele koristiti za ispitivanje etničkih i rasnih predrasuda u dječjoj dobi, dok se danas koriste i u brojnim drugim područjima (Tomašić, 2011a), između ostalog i u kontekstu ispitivanja stavova djece prema pretilosti.

Neovisno o korištenoj metodi ispitivanja, istraživanja konzistentno navode kako su stavovi djece prema pretiloj i djeci prekomjerne težine negativne prirode (Cramer i Steinwert, 1998; Durante, Fasolo, Mari i Mazzola, 2014; Holub, 2008; Kalebić Maglica, Perčić i Anić, 2017; Musher-Eizenman, Holub, Miller, Goldstein i Edwards-Leeper, 2004; Sagone i De Caroli, 2013; Turnbull, Heaslip i McLeod, 2000). Štoviše, dosadašnji nalazi pokazuju da se ovakvi stavovi formiraju već u dobi od tri godine (Cramer i Steinwert, 1998) te s vremenom postaju sve čvršći, internaliziraniji i ekstremniji (Cramer i Steinwert, 1998; Nichols, Damiano, Gregg, Wertheim i

Paxton, 2018). Tome u prilog govore istraživanja gdje se stavovi, korištenjem implicitnih mjera, odnosno mjerenja vremena gledanja u pojedine figure različitih težina, ispituju već kod novorođenčadi i dojenčadi, pri čemu je dobiveno da djeca u dobi od 7 i 29 mjeseci podjednako gledaju i prosječne i pretile figure, djeca u dobi od 11 mjeseci više su usmjerena na figure pretilog izgleda, dok se duže vrijeme gledanja prosječne nego pretile figure primjećuje u dobi od 32 mjeseca, što upućuje na veću preferenciju figure prosječne tjelesne težine, u odnosu na onu pretilog izgleda. (Ruffman, O'Brien, Taumoepeau, Latner i Hunter, 2016).

Nadalje, prema Kognitivno-razvojnoj teoriji (*Cognitive - Developmental Theory* – CDT; Aboud, 1988), djeca predškolske dobi se usmjeravaju na vanjske atribute drugih ljudi. Oni stvaraju općenite razlike, pretpostavljajući da će pojedinci koji su slični na jednoj dimenziji, kao što je tjelesna građa, biti slični i na drugim dimenzijama, poput ponašanja ili temperamenta (Cramer i Steinwert, 1998). Velik broj nalaza dosadašnjih ispitivanja kod predškolske i osnovnoškolske djece u kojima su se koristili crteži dječjih figura različite težine ide upravo u smjeru navedene teorije. Naime, deblje figure procjenjuju se ne samo kao manje privlačne ili ružnije (Greenleaf, Starks, Gomez, Chambliss i Martin, 2004; Musher-Eizenman i sur., 2004) u odnosu na one prosječnog ili mršavog izgleda, već im se pridaju i negativne karakteristike na drugim dimenzijama. Tako se deblje figure opisuju kao lijene, spore, tužne, zločeste, bolesne, manje inteligentne, nespretne, prljave i manje prijateljski raspoložene (Cramer i Steinwert, 1998; Musher-Eizenman i sur., 2004; Sagone i De Caroli, 2013).

Osim što negativni stavovi djece mogu biti opisno izraženi, oni su vidljivi i u njihovom ponašanju, odnosno interakciji sa pretilom djecom (Musher-Eizenman i sur., 2004), pri čemu se kao mjera ispitivanja primarno koristi zadatak preferencije, odnosno selekcije prikazanih figura s obzirom na postavljeno pitanje. Nalazi u tom kontekstu pokazuju da će djeca birati deblje figure u značajno manjem broju slučajeva kao potencijalnog vršnjaka s kojim bi bili najbolji prijatelj ili se s njime igrali (Cramer i Steinwert, 1998; Greenleaf, Chambliss, Rhea, Martin i Morrow, 2006; Kalebić Maglica i sur., 2017; Musher-Eizenman i sur., 2004; Penny i Haddock, 2007), dok će ga u većoj mjeri odbacivati kao nekog s kime bi sudjelovali u rekreativnim aktivnostima, kao što je primjerice šetnja (Sagone i De Caroli, 2013). Kao česti razlog tomu, kada je riječ o selekciji figura s obzirom na predložene aktivnosti, navodi se vjerovanje djece u to može li njihov vršnjak, pretio,

mršav ili prosječan, sudjelovati i izvesti određenu aktivnost na koju se odnosi postavljeno pitanje (Harper, 1999; Jarvie i sur., 1983; sve prema Margulies, Floyd i Hojnoski, 2008; Sagone i De Caroli, 2013).

1.3. Povezanost između relativno nepromjenjivih karakteristika djeteta i stavova prema pretilim vršnjacima

Uzimajući u obzir faktore koji su povezani sa negativnim stavovima djece prema pretilim vršnjacima, brojna su se istraživanja temeljila na ispitivanju efekata relativno nepromjenjivih karakteristika djeteta na razvoj njihovih stavova. Od najčešće ispitivanih čimbenika ističu se spol djeteta i podražajne figure te stvarni izgled tijela djeteta, dok je ispitivanje efekta djetetovog temperamenta puno rjeđe.

Iako nalazi u ovom području konzistentno pokazuju postojanje negativnih stavova prema pretilim vršnjacima kod djece općenito, i to već od najranije dobi (Di Pasquale i Celsi, 2017), ipak postoje određene razlike u njihovoj manifestaciji. Tako je najprije važno istaknuti razlike između djevojčica i dječaka, posebno efekt spola djeteta kao ispitanika, kao i spola podražajne figure koja se procjenjuje, na oblikovanje stavova prema pretilim vršnjacima. Dosadašnja istraživanja pokazuju nekonzistentne nalaze kada je riječ o navedenim varijablama, pri čemu postoje ispitivanja u kojima nisu dobivene nikakve spolne razlike (Brylinsky i Moore, 1994; Solbes i Enesco, 2010; Stager i Burke, 1982; sve prema Durante i sur., 2014), a ističe se i ono u kojem su dobiveni negativniji stavovi dječaka prema pretilim vršnjacima (LeBow, 1988). Iako su nalazi ovog istraživanja u suprotnosti sa nalazima koji se dobivaju unutar ovog područja i kod odraslih i kod djece, kao moguće objašnjenje navodi se veća vjerojatnost davanja socijalno poželjnih odgovora kod djevojčica nego kod dječaka (Kraig i Keel, 2001). Međutim, drugi nalazi idu u suprotnom smjeru te pokazuju da djevojčice imaju izraženije negativne stavove prema pretilim vršnjacima od dječaka (Cramer i Steinwert, 1998; Durante i sur., 2014). Štoviše, u jednom je istraživanju dobiveno da djevojčice u dobi od 10 i 11 godina najmanje preferiraju pretile vršnjake u odnosu na one koji imaju određena fizička oštećenja ili promjene na licu (npr. ožiljak), dok dječaci radije biraju pretile vršnjake u odnosu na one fizičkih oštećenja (Koroni, Garagouni-Areou, Roussi-

Vergou i Zafiropoulou, 2009). Ovi nalazi idu u prilog većoj kritičnosti žena prema pretilosti, u usporedbi sa muškarcima (Tiggeman i Rothblum, 1988). Međutim, ne samo da postoje rezultati koji pokazuju negativnije stavove djevojčica prema pretilim vršnjacima, već je dobiveno kako su ti negativni stavovi izraženiji prema figurama djevojčica pretilog izgleda, u odnosu na figure dječaka (Durante i sur., 2014; Kraig i Keel, 2001; Penny i Haddock, 2007; Turnbull i sur., 2000). Pritom istraživanje Kraiga i Keela (2001) pokazuje da u slučaju podražajne figure dječaka postoji preferencija i mršave i prosječne figure u odnosu na pretilu, dok se kod djevojčica dobiva preferencija samo mršave figure u odnosu na one pretilog i prosječnog izgleda. Objašnjenje ovih nalaza veže se uz tzv. „ideal ljepote“, koji se, iako je primarno vezan uz odraslu dob, u sve većoj mjeri počinje primjenjivati i kod djece. Naime, ideal vanjskog izgleda za muški spol predstavlja mišićavost, dok je za ženski spol usmjeren na mršavost kao takvu (Puhl i Brownell, 2001). „Ideal ljepote“, posebno kod žena i djevojčica, u velikoj je mjeri potaknut i kulturom, odnosno socijalnom okolinom, ali i prisutnošću medija, što posljedično dovodi ne samo do veće stigmatizacije pretilih žena i djevojčica, već i do težih psiholoških posljedica koje ih prate, a kojima su pretili muškarci i dječaci izloženi u manjoj mjeri (Penny i Haddock, 2007; Tang-Peronard i Heitmann, 2008).

Osim spola, nalazi upućuju i na važnu ulogu stvarnog izgleda tijela u formiranju negativnih stavova djece prema pretilim vršnjacima. Pritom se konzistentno kao mjera stvarnog izgleda tijela u istraživanjima koristi indeks tjelesne mase (*Body Mass Index – BMI*), koji u djetinjstvu i adolescenciji ovisi o spolu i dobi (World Health Organization, 2018). Prema Razvojnoj teoriji socijalnog identiteta (*Social Identity Development Theory – SIDT*; Nesdale i Brown, 2004), stavovi koje djeca formiraju ovise o stupnju u kojem se identificiraju s vlastitom grupom, o tome koliko je određeni stav izražen unutar te grupe te u kolikoj mjeri vjeruju da stigmatizirani pojedinci izvan njihove grupe predstavljaju prijetnju grupi kojoj sami pripadaju (Nesdale i Brown, 2004). U skladu s time, valjalo bi očekivati da će pretila djeca pokazivati pozitivnije stavove prema isto tako pretilim vršnjacima ili da će barem imati manje negativnih stavova prema pretilima, u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine (Holub, 2008). Međutim, nalazi dosadašnjih istraživanja ne podupiru teorijska očekivanja, već pokazuju da i pretila djeca imaju negativne stavove prema vršnjacima koji su također pretili (Holub, 2008; Kornilaki, 2014; Koroni i sur., 2009; Kraig i Keel, 2001; Lerner i Korn, 1972; Staffieri, 1967). Ovi rezultati svakako su

zabrinjavajući, uzevši u obzir sve veću prevalenciju pretilosti kod djece, pri čemu proporcionalno dolazi i do povećanja njihove stigmatizacije, umjesto njezinog smanjenja, barem kada je riječ o pripadnicima iste grupe, u ovom slučaju pretili i djece prekomjerne težine (Kraig i Keel, 2001). Kako bi se pobliže objasnila povezanost između vlastitog izgleda tijela i negativnih stavova prema pretilosti, provedena su i istraživanja koja, uz indeks tjelesne mase kao mjeru stvarnog izgleda djeteta, koriste i varijablu percipiranog izgleda (Holub, 2008; Kornilaki, 2014). U oba istraživanja, način na koji dijete percipira svoj vanjski izgled povezan je sa njihovim stavovima prema pretilim vršnjacima. Međutim, kao značajan problem u ovom kontekstu je taj što u svakoj dobi više od polovice pretili djece sebe percipira kao nekog prosječnog izgleda, zbog čega stavovi prema pretilom izgledu i dalje ostaju negativni. S druge strane, djeca koja su zaista pretila i tako se percipiraju pokazuju manje negativnih stavova prema pretilim vršnjacima, no takva su djeca u manjini (Di Pasquale i Celsi, 2017).

Kao još jedan od mogućih značajnih prediktora negativnih stavova djece prema pretilim vršnjacima mogu činiti i njihove osobine ličnosti, odnosno temperament. Kada je riječ o odraslim pojedincima, istraživanja pokazuju povezanost osobina ličnosti Petofaktorskog modela sa generaliziranim stavom, odnosno predrasudom (Ekehammar i Akrami, 2003). Pritom se najizraženija negativna povezanost dobiva sa osobinama ugodnosti i otvorenosti za iskustva (Ekehammar i Akrami, 2003; Kalebić Maglica i Vuković, 2016). Ovakvi nalazi nisu u potpunosti iznenađujući, obzirom da ugodnost uključuje komponente kao što su altruizam, ne-hostilnost, empatija i prosocijalno ponašanje, dok otvorenost karakteriziraju nekonvencionalnost i nekonformiranje (John i Srivastava, 1999; prema Ekehammar i Akrami, 2003). Također se dobiva i pozitivna povezanost između savjesnosti i negativnih stavova (Kalebić Maglica i Vuković, 2016). Osim Petofaktorskog modela ličnosti, u objašnjenju stavova kod odraslih često veliku ulogu ima i Teorija autoritarne ličnosti, pri čemu se ona prilagođena dječjoj dobi naziva Teorija unutrašnjih stanja (*Inner State Theory*; Adorno i sur., 1950; prema Nesdale i Brown, 2004). Riječ je o psihodinamskoj teoriji prema kojoj veću vjerojatnost da razviju predrasude imaju ona djeca koja prikrivaju bijes, neprijateljstvo, frustraciju i socijalnu anksioznost kao posljedice stila roditeljskog odgoja (Maričić, 2009). Uzevši u obzir povezanost između pojedinih osobina ličnosti i stavova u odrasloj dobi, kod djece se valja posebno usmjeriti na njihov temperament za koji se smatra da

predviđa ličnost u kasnijim razdobljima (Rothbart, Ahadi i Evans, 2000). Temperament kao takav konzistentno predviđa djetetovo kognitivno i socijalno funkcioniranje, a posebno je važna njegova povezanost sa društvenim ponašanjem (Berk, 2015). Tako primjerice djeca koja su visoko aktivna pokazuju veću sklonost druženju s vršnjacima, ali posljedično su izložena stupanju u veći broj sukoba s drugima (Cheng, Wang i DeSouza, 2006; Henderson i sur., 2004; sve prema Berk, 2015). S druge strane, sramežljiva djeca sklonija su anksioznim ponašanjima, što ih istovremeno štiti od agresivnosti i antisocijalnih ponašanja (Berk, 2015), kao što mogu biti različiti oblici stigmatizacije. Također, dječja sposobnost za kontrolu s naporom od najranije dobi povezana je sa različitim aspektima kompetencije, kao što su motivacija, upornost, suradnja, moralna zrelost te empatija i prosocijalna ponašanja dijeljenja i pomaganja (Harris, Robinson, Chang i Burns, 2007; Kochanska i Aksan, 2006). Vodeći se ulogom temperamenta u predviđanju različitih aspekata funkcioniranja kod djece, kao i teorijskim pretpostavkama i rezultatima koji se u ovom kontekstu dobivaju kod pojedinaca odrasle dobi, bilo bi zanimljivo provjeriti kakav je odnos između temperamenta i stavova prema pretilosti u najranijim životnim razdobljima, budući da taj odnos, prema našim saznanjima, još nije ispitan u ovom području.

1.4. Uloga promjenjivih čimbenika u oblikovanju stavova prema pretilim vršnjacima u dječjoj dobi

Osim relativno nepromjenjivih karakteristika djeteta koje mogu dovesti do formiranja negativnih stavova prema pretilim vršnjacima, kao što su spol ili osobine ličnosti, postoje i one koje je moguće mijenjati do te mjere da smanje negativne stavove. To su fizički kontakt s pretilom djecom te vjerovanje o kontrolabilnosti uzroka pretilosti.

Govoreći o kontaktu sa stigmatiziranim članovima ili grupama, Allportova hipoteza optimalnog kontakta (1954; prema Tomašić, 2011b) pretpostavlja kako fizički kontakt može djelovati na stvaranje pozitivnih, odnosno smanjenje negativnih stavova prema određenoj stigmatiziranoj skupini. Kako bi to bilo ostvarivo, ključno je da osobe u kontaktu imaju isti status, ovise jedni o drugima, žele ostvariti zajednički cilj i pritom surađuju te imaju podršku institucija (Allport, 1954; prema Tomašić, 2011b). Allport (1954; prema Tomašić, 2011b) također razlikuje

dvije odrednice kontakta kao takvog – kvantitetu koja se odnosi primjerice na učestalost ili broj osoba u kontaktu te kvalitetu koja se povezuje sa različitim aspektima ili društvenim ozračjem. Kada je riječ o stigmatizaciji pretilih, istraživanja interpersonalnog kontakta s istima ne daju značajne rezultate (Puhl i Brownell, 2003), čak ni u kontekstu zdravstvene njege, gdje je dobiveno da studenti medicine koji su kroz osam tjedana radili sa pretilim pacijentima nisu promijenili svoje stavove prema njima (Blumberg i Mellis, 1980; prema Puhl i Brownell, 2003). Kao moguće objašnjenje zašto kontakt sa pretilim pojedincima nema značajnog utjecaja na smanjenje predrasuda prema istima, jest to da taj kontakt nije toliko rijedak ili teško ostvariv u svakodnevnim interakcijama. Zbog njegove čestine u različitim kontekstima u kojima se pojedinci međusobno susreću, pogrešno je pretpostaviti da je upravo nedostatak interpersonalnog kontakta sa pretilima odgovoran za razvoj stigme vezane uz pretilost (Puhl i Brownell, 2003). Budući da ovaj aspekt nije ispitan u području stavova djece prema pretilim vršnjacima, valjalo bi ipak provjeriti njegovu ulogu u ovom kontekstu.

Jedan od mogućih razloga zašto djeca imaju negativnije stavove prema pretilim vršnjacima u odnosu na druge stigmatizirane skupine vezan je i uz način na koji oni objašnjavaju zašto je neko dijete pretilo. Prema Teoriji atribucije (Weiner, 1995; prema Musher-Eizenman i sur., 2004), pojedinci razlikuju kontrolabilne i nekontrolabilne uzroke određenih događaja, pri čemu će kontrolabilne atribucije, kao što je primjerice nedostatak volje, dovesti do ljutnje, odbacivanja te posljedično i negativnih stavova, dok će nekontrolabilne atribucije, kao što su one vezane su biološko nasljeđe, izazvati empatiju i potrebu za pružanjem pomoći. Kada je riječ o pretilosti, istraživanja pokazuju da djeca imaju pogrešno vjerovanje o tome kako je pretilost pod utjecajem pojedinačne kontrole, što u stvarnosti nije slučaj (Margulies i sur., 2008; Tiggemann i Anesbury, 2000). Tako djeca smatraju da su figure pretilog izgleda debele zbog toga što jedu previše hrane ili ne vježbaju dovoljno te da one same mogu i mijenjati i kontrolirati svoju težinu (Margulies i sur., 2008). Također, što je veći stupanj kontrole koji djeca pripisuju težini, to su njihovi stavovi prema pretilim vršnjacima negativniji (Tiggemann i Anesbury, 2000). Isti nalazi dobivaju se i kod odraslih pojedinaca koji pokazuju negativnije stavove prema pretilosti ukoliko su im za istu ponuđena ponašajna objašnjenja poput prejedanja ili nedostatka tjelovježbe, za razliku od biološki i genetski utemeljenih objašnjenja uzroka pretilosti (DeJong, 1980; Lewis i sur., 1997; Teachman i sur., 2003;

sve prema Musher-Eizenman i sur., 2004). Kada je riječ o pokušajima mijenjanja negativnih stavova prema pretilim vršnjacima u dječjoj dobi kroz promjenu vjerovanja u kontrolabilnost uzroka pretilosti, istraživanja ne pokazuju obećavajuće rezultate (Puhl i Latner, 2007). Tako je, primjerice, u eksperimentalnom istraživanju Bella i Morgana (2000) u kojem su djeci između trećeg i šestog razreda ponuđena medicinska objašnjenja uzroka pretilosti, dobiveno da su te informacije imale pozitivan efekt kod mlađe djece, dok su ona starija pokazivala još izraženije negativne stavove prema pretilim vršnjacima (Bell i Morgan, 2000). U drugom eksperimentalnom istraživanju dobiveno je da, iako su djeca nakon ponuđenog medicinskog objašnjenja pretilosti smanjila broj kontrolabilnih atribucija, njihovi negativni stavovi ostali su isti kao i kod kontrolne skupine (Anesbury i Tiggemann, 2000).

1.5. Cilj rada

Kao što je navedeno prethodno u tekstu, stavovi su sastavni dio našeg svakodnevnog života. Oni mogu biti usmjereni prema različitim objektima ili pojedincima te se nerijetko oblikuju u predrasude koje posljedično dovode do stigmatizacije onih pojedinaca koji se po nekom obilježju značajno razlikuju od drugih. U modernom društvu, gdje postoji sve veća usmjerenost ka vanjskom izgledu, stigmatizacija pretilih pojedinaca sve je češća i izraženija. Štoviše, ona se javlja već u najranijoj dobi, a istovremeno je prati i sve veća prevalencija pretilosti kod djece. Vodeći se dosadašnjim nalazima istraživanja, oni konzistentno pokazuju postojanje negativnih stavova djece prema pretilim vršnjacima. Pritom se još uvijek nekonzistentni nalazi dobivaju s obzirom na spol djece, dok utjecaj stvarnog djetetovog izgleda pokazuje jasan smjer – pretila djeca imaju negativne stavove prema isto tako pretilim vršnjacima. Nadalje, varijable temperamenta, kontakta sa pretilim osobama i pripisivanje kontrolabilnosti uzroka pretilosti važni su faktori za određivanje porijekla takvih stavova, ali i za smanjenje istih u budućnosti. Budući da, prema našim saznanjima, ove varijable dosad nisu ispitivane na našem području, uzet će se u obzir u okviru ovog rada. Vodeći se izraženom potrebom da se od najranije dobi zaštite stigmatizirani pretili pojedinci od odbacivanja i viktimizacije, ponajviše od članova vlastitih vršnjačkih skupina, prvi je korak, a time i cilj ovog rada, steći uvid u prirodu stavova predškolske djece prema pretilim vršnjacima, osvrćući se na moguće faktore koji djeluju na njihovo oblikovanje.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA

2.1. Problemi rada

1. Ispitati stavove predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine.
2. Ispitati efekt spola djeteta i spola podražajne figure te djetetove stvarne težine na stavove prema pretilim vršnjacima.
3. Ispitati doprinos promjenjivih čimbenika, i to kontakta sa pretilom djecom i odraslima te vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima, nakon kontrole efekta temperamenta djeteta.

2.2. Hipoteze

1. Djeca imaju statistički značajno izraženije negativne stavove prema pretilim vršnjacima, u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne težine.
- 2.a Djevojčice pokazuju značajno izraženije negativne stavove prema pretilim vršnjacima, u odnosu na dječake.
- 2.b Pretile djevojčice su značajno stigmatiziranije, u odnosu na dječake.
- 2.c Ne očekuje se značajan efekt indeksa tjelesne mase djeteta na stavove prema pretilim vršnjacima, odnosno pretila djeca imaju jednako negativne stavove prema isto tako pretilim vršnjacima, kao i djeca prosječne i ispodprosječne tjelesne težine.
- 3.a Djeca koju karakteriziraju smanjena razina negativne emocionalnosti te visok stupanj ekstraverzije i voljne kontrole pokazuju značajno pozitivnije stavove prema pretilim vršnjacima.

- 3.b Veća učestalost i kvaliteta fizičkog kontakta sa pretilim osobama značajno doprinosi smanjenju negativnih stavova prema pretilosti kod djece, nakon kontrole efekta temperamenta djeteta.
- 3.c Pripisivanje manje kontrole nad težinom značajno doprinosi smanjenju negativnih stavova prema pretilosti kod djece, nakon kontrole efekta temperamenta djeteta.

3. METODA

3.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 134 djece koja pohađaju Dječji vrtić Cvrčak u Međimurju, od toga 81 dječak i 53 djevojčice. Djeca su u rasponu dobi od 3 do 7 godina ($M = 4.97$, $SD = 1.02$). S obzirom na indeks tjelesne mase (*Body Mass Index* – BMI), sudjelovalo je 25 ispitanika ispodprosječne težine, 89 ispitanika prosječne, 8 prekomjerne tjelesne težine i 12 pretilih ispitanika. Dodatne informacije o djeci prikupljene su od 100 roditelja, od toga 95 majki i 5 očeva. Raspon dobi roditelja je od 26 do 47 godina ($M = 36.10$, $SD = 3.99$). Njih 76 je u braku, 20 u izvanbračnoj zajednici i 4 razvedenih. Jedna od ključnih informacija koju su za djecu dali njihovi roditelji je informacija o kontaktu sa pretilim osobama u svakodnevnom životu. Pritom 42 roditelja navode da njihovo dijete ima kontakt sa djecom koja su pretila ili su prekomjerne tjelesne težine, od toga njih 27 navodi da je to dijete prijatelj ili poznanik, 8 da je riječ o članu rodbine, 5 da je dijete član obitelji, dok njih dvoje navodi da to pretilo ili dijete prekomjerne tjelesne težine ne pripada ni u jednu od ovih kategorija (roditelji navode da je riječ o djeci iz igraonice i susjedstva). Kada je riječ o kontaktu njihove djece s odraslim osobama koje su pretile ili prekomjerne tjelesne težine, 67 roditelja navodi da takav kontakt postoji. Pritom njih 33 navodi da je ta odrasla osoba član obitelji, 24 navodi da je riječ o članu rodbine, dok 10 roditelja navodi da je pretila ili odrasla osoba prekomjerne tjelesne težine s kojom njihovo dijete ima kontakt prijatelj ili poznanik.

3.2. Mjerni postupci

3.2.1. Opći podaci o djetetu

Od općih informacija o djetetu, korišteni su dob i spol djeteta te djetetov indeks tjelesne mase (*Body Mass Index* – BMI) kojeg izračunava ispitivač na temelju informacija o visini (izražena u centimetrima – cm) i težini (izražena u kilogramima – kg) koje daje roditelj ili odgajatelj u vrtiću za svako dijete.

3.2.2. *Zadatak atribucije pridjeva*

Zadatak atribucije pridjeva namijenjen je ispitivanju stavova djece prema pretilim vršnjacima. Stavovi se ispituju pomoću tri nacrtane crno-bijele figure koje su prikazane na bijelom listu papira dimenzija 148mm x 210mm, pri čemu je jedna figura pretilog, jedna prosječnog i jedna ispodprosječnog izgleda. Koriste se figure oba spola te su preuzete iz istraživanja autorice Collins (1991). Svaku figuru dijete opisuje pomoću 12 parova pridjeva (pametan/glup, zdrav/bolestan, uredan/neuredan, ima puno prijatelja/ima malo prijatelja, snažan/slab, puno radi/lijen, dobar/zločest, sretan/tužan, drugi ga/ju zezaju/drugi ga/ju ne zezaju, hrabar/uplašen, lijep/ružan, glasan/tih) koji su preuzeti i prevedeni na hrvatski jezik iz istraživanja Cramer i Steinwert (1998). Primjer pitanja za dijete – *Što misliš, je li debeo dječak na ovoj slici dobar ili zločest?*, pri čemu se gleda sa kakvim će i koliko negativnih pridjeva dijete opisati svaku figuru.

3.2.3. *Zadatak selekcije prijatelja*

Zadatak selekcije prijatelja sastoji se od tri pitanja koja obuhvaćaju područja svidanja, prijateljstva i igre (Kalebić Maglica i sur., 2017). Pritom se koristi metoda usporedbe u paru, na način da figure iz prvog zadatka čine tri različita para (pretila/prosječna; pretila/ispodprosječna; prosječna/ispodprosječna). Parovi su međusobno uvijek istog spola te su, ovisno o rotaciji, istog ili različitog spola, s obzirom na spol djeteta. Za svaki par dijete odgovara na tri pitanja: *Koji ti se dječak/djevojčica više sviđa?*, *Kojeg bi dječaka/djevojčicu radije imao/la za prijatelja?* i *S kojim se dječakom/djevojčicom ne bi volio/voljela igrati?*, pokazujući na figuru koja je njegov odgovor na postavljeno pitanje.

3.2.4. *Skraćena verzija CBQ upitnika za procjenu temperamenta djece od 3 do 7 godina*

Skraćena verzija CBQ upitnika za procjenu temperamenta u dječjoj dobi temelji se na originalnom CBQ upitniku (*Children's Behavior Questionnaire*, Rothbart, Ahadi, Hershey i Fisher, 2001) koji se sastoji od 195 tvrdnji. Kraća verzija CBQ-SF – *CBQ-Short form* (Putnam i Rothbart, 2006; prema Lakić, Mišćević i Tutnjević, 2014a) sastoji se od 94 tvrdnje koje su odabrane iz

originalne skale. One opisuju ponašanje djeteta te se slažu u 15 faktora nižeg i 3 faktora višeg reda. Najkraća verzija ovog upitnika CBQ-VSF – *CBQ-Very short form* sastoji se od 36 tvrdnje koje se također slažu u 3 faktora višeg reda. To su negativna emocionalnost koju opisuju subskale ljutnje ili frustriranosti, nelagode, straha, tuge te smanjene lakoće umirivanja (primjer čestice – *Moje dijete se ljuti kada mu nije dopušteno raditi što želi.*), faktor ekstraverzija – surgencija koja se odnosi na impulzivnost, energičnost, uživanje u visoko-dinamičnim aktivnostima i smanjenu stidljivost (primjer čestice – *Moje dijete djeluje kao da je u velikoj žurbi kako bi stiglo s jednog mjesta na drugo.*) te faktor voljne kontrole kojeg opisuju osmjehivanje, inhibitorna kontrola, usmjeravanje pažnje, uživanje u mirnim aktivnostima te podražajna osjetljivost (primjer čestice – *Moje dijete ima dobru koncentraciju dok nešto crta ili boja.*) (Lakić, Mišćević i Tutnjević, 2014b). Roditelji samostalno procjenjuju koliko se tvrdnje iz upitnika odnose na njihovo dijete. Odgovori se daju na Likertovoj skali od 7 stupnjeva, pri čemu 1 označava *nimalo karakteristično za moje dijete*, a 7 u *potpunosti karakteristično za moje dijete*. Također postoji i mogućnost odabira odgovora *nije primjenjivo* koji označava da roditelj nikada nije vidio svoje dijete u opisanoj situaciji. Za potrebe ovog istraživanja, na službenoj internetskoj stranici *Mary Rothbart's Temperament Questionnaires* (2006) ispunjen je zahtjev za skraćenu verziju upitnika CBQ-VSF na engleskom jeziku. Nakon potvrde zahtjeva i ustupljenog upitnika, dobivena je i srpsko-bosanska verzija kratke verzije CBQ-SF opisanog upitnika direktno od autora (Lakić, Mišćević i Tutnjević, 2014b). Čestice srpsko-bosanske verzije, njih 36 (od ukupno 94), koje ulaze u skraćenu verziju upitnika CBQ-VSF potom su prilagođene na hrvatski jezik. Koeficijent unutarnje pouzdanosti originalne kratke verzije CBQ-SF upitnika iznosi .72, dok koeficijent unutarnje pouzdanosti skraćene srpsko-bosanske verzije iznosi .62 (Lakić, Mišćević i Tutnjević, 2014b). Koeficijent unutarnje pouzdanosti originalne skraćene verzije CBQ-VSF upitnika za sve tri subskale kreće se u rasponu od .62 do .78 (Putnam i Rothbart, 2006). Koeficijent Cronbach alfa pouzdanosti na ispitanom uzorku za faktor *negativne emocionalnosti* iznosi .73, za faktor *ekstraverzija-surgencija* .66 i za faktor *voljne kontrole* .66.

3.2.5. *Kontakt sa pretilim osobama*

Kako bi se ispitao kontakt djece sa pretilim osobama, u svrhu ovog istraživanja osmišljena su pitanja koja zahvaćaju područja postojanja kontakta te čestine i kvalitete kontakta. Na ova

pitanja odgovara roditelj za svoje dijete, budući je riječ o djeci predškolske dobi. Pitanja koja se odnose na postojanje kontakta su: *Ima li vaše dijete kontakt sa djecom koja su pretila ili su prekomjerne tjelesne težine u svojoj okolini?* (da/ne format odgovora), *Ukoliko je Vaš odgovor da, to pretilo dijete ili dijete prekomjerne težine je: a) član obitelji, b) član rodbine, c) prijatelj ili poznanik, d) nešto drugo (navedite)*, *Ima li vaše dijete kontakt sa odraslim osobama koje su pretile ili su prekomjerne tjelesne težine u svojoj okolini* (da/ne format odgovora), *Ukoliko je Vaš odgovor da, ta pretila odrasla osoba ili osoba prekomjerne težine je: a) član obitelji, b) član rodbine, c) prijatelj ili poznanik, d) nešto drugo (navedite)*. Pitanje koja se odnosi na učestalost kontakta je *Koliko često je vaše dijete u kontaktu sa pretilom osobom ili osobom prekomjerne težine iz svoje okoline (dijete ili odrasla osoba)?* (0 – nikada, 1 – rjeđe od tri mjeseca, 2 – jednom u tri mjeseca, 3 – najmanje jednom mjesečno, 4 – jednom tjedno, 5 – svakodnevno). Tvrdnja koje se odnosi na kvalitetu kontakta je *Kada je moje dijete u kontaktu sa pretilom osobom ili osobom prekomjerne težine (dijete ili odrasla osoba), taj kontakt karakterizira visoka kvaliteta (npr. zajednička igra, čitanje priča, razgovor o različitim temama)*, pri čemu se odgovor daje na Likertovoj skali od 1 do 5 (1 – uopće se ne slažem, 2 – djelomično se ne slažem, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – djelomično se slažem, 5 – u potpunosti se slažem).

3.2.6. Skala kontrolabilnosti težine (Tiggemann i Anesbury, 2000)

Skala je namijenjena ispitivanju vjerovanja o kontroli težine kod djece (Tiggemann i Anesbury, 2000) te je nastala kompilacijom Crandall-ove (1994; prema Tiggemann i Anesbury, 2000) subskale Snaga volje Upitnika stavova prema pretilosti (*Antifat Attitudes Questionnaire Willpower Subscale*), Tiggemann i Rothblum-ove (1988) Skale percipirane etiologije pretilosti (*Perceived Aetiology of Obesity Scale*) te Sigelman-ovih (1991; prema Tiggemann i Anesbury, 2000) kontrolabilnih mjera i manipulacija. Skala se sastoji od 9 čestica koje predstavljaju pitanja o kontrolabilnosti težine kod djece (primjer čestice – *Jesu li djeca debela zato što ne vježbaju?*). Djeca na svako pitanje mogu dati jedan od tri odgovora – da, ne znam ili ne, pri čemu se odgovor *da* boduje sa 1, odgovor *ne znam* sa 0.5 te odgovor *ne* sa 0 bodova. Skala je dobivena direktno od autora te je prevedena i prilagođena na hrvatski jezik metodom dvostrukog prijevoda. Budući da je originalna skala namijenjena ispitivanju osnovnoškolske djece (Tiggemann i Anesbury, 2000), ista

je prilagođena predškolskoj djeci uz korištenje figura djevojčica / dječaka iz Zadataka atribucije pridjeva i selekcije prijatelja te postavljanje jednostavnijih, opisnih pitanja (primjer – *Je li ovaj dječak (ili djevojčica) debeo zato što ne vježba, npr. ne trči ili ne skače s drugom djecom?*). Koeficijent Cronbach alpha originalne skale iznosi .64 (Tiggemann i Anesbury, 2000), dok je na ispitanom uzorku njegova vrijednost .65.

3.3. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u jednom dječjem vrtiću u Međimurju, na način da je ravnateljica ustanove najprije dala pristanak za provođenje ispitivanja. Potom je svaki roditelj dobio pisanu informiranu suglasnost kojom je dopustio da njegovo dijete sudjeluje kao ispitanik u provođenju istraživanja te je pristao da će i on sam ispuniti nekoliko skala vezanih za svoje dijete.

Roditeljima čija su djeca bila ispitanici u istraživanju dani su upitnici za ispunjavanje koje su odnosili kući, uz napomenu da ih vrate ispunjene u roku od tjedan dana u zatvorenim omotnicama. Roditelji su upitnike dobili od odgajateljica u određenoj vrtićkoj skupini. Za svako dijete upitnik je ispunjavao samo jedan od roditelja (majka ili otac). Roditelj je odgovarao na pitanja vezana uz demografske podatke o sebi (dob, spol, bračni status), demografske podatke o djetetu, ispunjavao je Upitnik temperamenta za djecu te odgovarao na pitanja vezana uz kontakt njegovog djeteta sa pretilim osobama.

Svako dijete individualno je sudjelovalo u ispitivanju u trajanju od 15 minuta za vrijeme svog boravka u dječjem vrtiću. Nakon upoznavanja i zbližavanja sa djetetom, najprije su mu prikazane tri figure različite težine koje su kasnije korištene kao podražajni materijal (pretiła, prosječna i ispodprosječna figura) te je djetetov zadatak bio da navedene figure složi s obzirom na težinu (od najdeblje do najmršavije ili od najmršavije do najdeblje). Od djeteta se potom tražilo da pokaže figuru koja je debela, mršava ili normalnog izgleda. Ovim se zadatkom provjeravalo razumije li dijete koncept težine i razlika u istoj. Ukoliko je dijete pogrešno poredalo figure, ispitivač mu je pokazao koje je točno rješenje i potom ga pitao da ponovi zadatak. Nakon toga, ispred djeteta su ostavljene sve tri figure različitog izgleda te je ispitivač uzeo jednu po slučaju govoreći djetetu *Ovo je slika mršave/normalne/debele djevojčice ili dječaka*, kako se barem u

određenoj mjeri osiguralo da se dijete u svojoj procjeni usmjeri na figuru točno određenog izgleda. Nakon što je ispitivač po slučaju odabrao jednu figuru, postavio je djetetu 12 pitanja, s obzirom na 12 parova pridjeva (primjerice – *Što misliš, je li ova mršava/normalna/debela djevojčica ili dječak dobra ili zločesta?*). Ispitivač je na listi za odgovore zaokružio onaj pridjev koje je dijete navelo kao odgovor. Isti postupak ponavljao se za sve tri figure. Nakon toga slijedio je zadatak selekcije prijatelja koji se provodio na način da su se djetetu slučajnim redoslijedom prikazali parovi figura (jedan par prikazan na jednom listu papira), pri čemu je dijete u svakom paru pokazalo na onu figuru koja mu se više sviđala, s kojom bi volio biti prijatelj i s kojom se ne bi volio igrati. Ispitivač je na listi za odgovore zaokružio onu figuru koju je dijete odabralo kao odgovor. Kod provođenja oba zadatka bilo je važno poštivanje redoslijeda po slučaju s obzirom na spol djeteta, spol figura, redoslijed odabira figure i parova pridjeva u prvom zadatku te redoslijeda parova figura u drugom zadatku. Pritom je za isto dijete korištena podražajna figura istog spola u svim zadacima. Kod Zadatka atribucije pridjeva korišteno je ukupno šest različitih kombinacija redoslijeda pridjeva te je za svako dijete rotiran redoslijed prikazivanja triju podražajnih figura. U Zadatku selekcije prijatelja je rotiran redoslijed prikazivanja parova figura koji je bio isti u svakom od tri pitanja. Također se vodilo računa o tome da oba zadatka ne počinju sa figurom iste tjelesne težine (npr. ukoliko bi prvi zadatak započeo sa pitanjima o figuri ispodprosječne težine, drugi bi zadatak počeo sa parom figura prosječnog i pretilog izgleda). Nakon sudjelovanja u prva dva zadatka, svako dijete odgovaralo je na devet pitanja iz Skale kontrolabilnosti težine na način da je ispitivač čitao pitanje po pitanje i pitao dijete je li njegov odgovor da, ne ili ne znam te isti bilježio na listi za odgovore.

Nakon završetka ispitivanja, ispitivač je zahvalio svakom djetetu na trudu i pomoći, pitao ga je li mu zadatak bio težak te mu dao mogućnost da postavi pitanja o ispitivanju, ukoliko ih je ono imalo.

4. REZULTATI

Nakon provedenog ispitivanja djece te prikupljenih informacija od njihovih roditelja, dobiveni su podaci analizirani u SPSS 20 statističkom programu. Rezultati su prikazani u nastavku rada.

4.1. Deskriptivni podaci ispitanih varijabli

Provedena je deskriptivna analiza rezultata koji su prikupljeni od strane djece – indeks tjelesne mase djeteta te vjerovanje o kontrolabilnosti težine, kao i odgovora koje su roditelji dali za svoju djecu – temperament djeteta i kontakt sa pretilim osobama.

Deskriptivni podaci indeksa tjelesne mase, kategorije težine, izraženo u percentilima (Centers for Disease Control and Prevention, 2018) te broj ispitanih djece u svakoj kategoriji, prikazani su u Tablici 1. i 2.

Tablica 1. *Deskriptivni podaci (izraženi u percentilima) indeksa tjelesne mase djeteta*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Minimum	Maksimum
Indeks tjelesne mase (BMI)	46.75	33.53	1	99

Tablica 2. *Kategorije tjelesne težine određene s obzirom na raspon percentila i broj ispitanih djece u svakoj kategoriji*

KATEGORIJA TJELESNE TEŽINE	RASPON PERCENTILA	BROJ DJECE
Ispodprosječna težina	< 5	25
Prosječna težina	5 – 84.99	89
Prekomjerna težina	85 – 94.99	8
Pretilost	≥ 95	12

N = 134

U istraživanju su, kao što je već navedeno, korištene dvije skale – Skraćena verzija CBQ upitnika za procjenu temperamenta u dječjoj dobi koja se sastoji od tri subskale (negativna emocionalnost, ekstraverzija-surgencija i voljna kontrola) te Skala kontrolabilnosti težine. Deskriptivni podaci i Cronbach alfa pouzdanost za navedene skale prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. *Deskriptivni podaci i pouzdanost triju subskala Skraćene verzije CBQ upitnika za procjenu temperamenta u dječjoj dobi te Skale kontrolabilnosti težine*

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>α</i>
CBQ upitnik za procjenu temperamenta	Negativna emocionalnost	4.23	0.90	.73
	Ekstraverzija – surgencija	4.47	0.73	.66
	Voljna kontrola	5.52	0.68	.66
Skala kontrolabilnosti težine		0.79	0.20	.65

Iz prikazane tablice (Tablica 3.) vidljivo je da su sve korištene subskale iz Upitnika za procjenu temperamenta u dječjoj dobi, kao i Skala kontrolabilnosti težine, nešto nižih pouzdanosti od očekivanog (< .70).

Uz podatke o temperamentu djeteta te njihovom vjerovanju o kontrolabilnosti težine, prikupljeni su i podaci o učestalosti i kvaliteti kontakta kojeg djeca imaju sa pretilom djecom i odraslim osobama ili djecom i odraslima prekomjerne tjelesne težine u svojoj okolini. Učestalost kontakta procjenjivana je na skali od 0 (*nikada*) do 5 (*svakodnevno*) te su frekvencije i postoci raspodjele djece obzirom na to koliko često imaju kontakt sa navedenim skupinama prikazani u Tablici 4. Kvaliteta kontakta procjenjivana je na skali slaganja od 1 (*uopće se ne slažem*) do 5 (*u potpunosti se slažem*), čije su frekvencije i postoci raspodjele djece prikazani u Tablici 5. Deskriptivni podaci učestalosti i kvalitete kontakta djece sa pretilim osobama prikazani su u Tablici 6.

Tablica 4. *Frekvencija (f) i postotak (%) djece s obzirom na učestalost kontakta sa pretilim osobama ili osobama prekomjerne tjelesne težine*

Učestalost kontakta sa pretilim osobama	<i>f</i>	%
Nikada	0	0
Rjeđe od tri mjeseca	3	4.2
Jednom u tri mjeseca	5	6.9
Najmanje jednom mjesečno	16	22.2
Jednom tjedno	22	30.6
Svakodnevno	26	36.1

N = 72

Iz prikazane tablice (Tablica 4.) vidljivo je da najveći broj roditelja, njih 26 (36.1%) izvještava da njihovo dijete ima svakodnevni kontakt s pretilim osobama ili osobama prekomjerne tjelesne težine u svojoj okolini, dok o kontaktu koji je rjeđi od tri mjeseca izvještava samo troje (4.2%) roditelja.

Tablica 5. *Frekvencija (f) i postotak (%) djece s obzirom na kvalitetu kontakta sa pretilim osobama ili osobama prekomjerne tjelesne težine*

Kvaliteta kontakta sa pretilim osobama*	<i>f</i>	%
Uopće se ne slaže s tvrdnjom	2	2.8
Djelomično se ne slaže s tvrdnjom	4	5.6
Niti se slaže niti se ne slaže s tvrdnjom	14	19.4
Djelomično se slaže s tvrdnjom	14	19.4
U potpunosti se slaže s tvrdnjom	38	52.8

N = 72

* tvrdnja – Kada je moje dijete u kontaktu sa pretilom osobom ili osobom prekomjerne tjelesne težine (dijete ili odrasla osoba), taj kontakt karakterizira visoka kvaliteta (npr. zajednička igra, čitanje priča, razgovor o različitim temama).

Iz Tablice 5. vidljivo je da najveći broj roditelja, njih 38 (52.8%) izvještava o potpuno visokoj kvaliteti kontakta između njihovog djeteta te pretilih osoba ili osoba prekomjerne tjelesne težine, dok o najnižoj kvaliteti kontakta izvještava tek dvoje (2.8%) roditelja.

Tablica 6. *Deskriptivni podaci učestalosti i kvalitete kontakta djece sa pretilim ili osobama prekomjerne tjelesne težine*

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Učestalost kontakta	3.88	1.11
Kvaliteta kontakta	4.14	1.10

4.2. Stavovi predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine

Prvi problem ovog rada bio je ispitati stavove predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine. Pritom su korištene dvije metode procjene – Zadatak atribucije pridjeva koji se odnosi na ispitivanje kognitivne komponente stava te Zadatak selekcije prijatelja koji kroz tri pitanja odabira obuhvaća i emocionalnu i ponašajnu komponentu stava.

U prvoj metodi procjene stava korišten je Zadatak atribucije pridjeva, pri čemu je svaka figura (pretilog, prosječnog i ispodprosječnog izgleda) opisana sa 12 različitih pridjeva. Kako bismo ispitali razlikuje li se figura pretile tjelesne težine statistički značajno od figura prosječne i ispodprosječne težine s obzirom na broj negativnih pridjeva kojima je opisana, izračunat je *t*-test za zavisne uzorke. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. Rezultati *t*-testa za zavisne uzorke na tri para figura različite tjelesne težine (pretila / prosječna, pretila / ispodprosječna, prosječna / ispodprosječna)

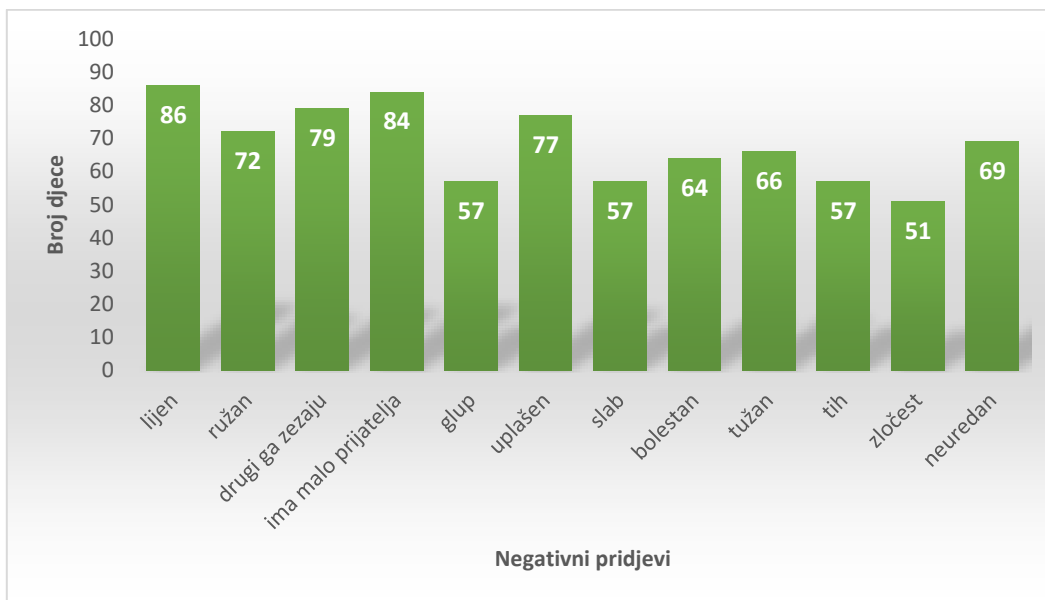
PAROVI FIGURA		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>
1.	Pretila	6.11	3.83	9.95**
	Prosječna	2.41	2.73	
2.	Pretila	6.11	3.83	1.73
	Ispodprosječna	5.52	3.94	
3.	Prosječna	2.41	2.73	8.64**
	Ispodprosječna	5.52	3.94	

p* < .05; *p* < .01

df = 133

Iz rezultata dobivenih *t*-testom za zavisne uzorke vidljiva je statistički značajna razlika u broju negativnih pridjeva između figura pretilog i prosječnog tjelesnog izgleda, pri čemu je pretiloj figuri pridodano značajno više negativnih pridjeva nego onoj prosječnog izgleda. Također je dobivena i značajna razlika u broju negativnih pridjeva između figura prosječnog i ispodprosječnog izgleda, pri čemu je mršava figura opisana sa značajno više negativnih pridjeva u odnosu na figuru prosječnog izgleda. Nije dobivena statistički značajna razlika u broju pridodanih negativnih pridjeva između figura pretile i ispodprosječne tjelesne težine.

U nastavku je dan grafički prikaz (Slika 1.) broja djece koja su za opis figure pretile tjelesne težine odabrala pojedini negativni pridjev.

Slika 1. Grafički prikaz broja djece koja su opisala figuru pretile tjelesne težine pojedinim negativnim pridjevom.

Iz Slike 1. vidljivo je da najveći broj djece figuru pretile tjelesne težine opisuje kao lijenu, pri čemu ju takvom opisuje njih 86, odnosno 64.20%. Također, 84 od ukupnog broja ispitanе djece (62.70%), pretilu figuru opisuje kao figuru koja ima malo prijatelja, njih 79 (59%) smatra da tu figuru drugi zezaju, dok ih 77 (57.50%) opisuje pretilu figuru kao uplašenu. S druge strane, mali broj djece, njih 51 opisuje pretilu figuru kao zločestu (38.10%), dok po 57 njih (42.50%) smatra da je figura pretilog izgleda glupa, slaba i tiha.

Kao druga metoda procjene stava korišten je Zadatak selekcije prijatelja koji se temelji na metodi usporedbe u paru između pretile i mršave, pretile i prosječne te prosječne i mršave figure kroz tri različita pitanja koja obuhvaćaju područje sviđanja, prijateljstva i igre. Kako bismo ispitali stav djece prema pretilim vršnjacima korištenjem ove mjere, proveden je *t*-test za jedan uzorak na način da se kao testna vrijednost koristio teoretski prosjek koji označava podjednako biranje po slučaju između dviju figura, s obzirom na način kodiranja pojedinih figura. Pritom je figura mršavog izgleda kodirana sa 1, prosječnog sa 2 i pretilog izgleda sa 3. Prema tome, teoretski prosjek biranja između pretile (3) i mršave (1) figure iznosi 2.00, između mršave (1) i prosječne (2) iznosi

1.50, a između prosječne (2) i pretile (3) figure iznosi 2.50. Rezultati *t*-testa za jedan uzorak prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8. Rezultati *t*-testa za jedan uzorak na tri para figura različite tjelesne težine (pretila / ispodprosječna, ispodprosječna / prosječna, prosječna / pretila) u tri područja biranja (sviđanje, prijateljstvo, ne igranje)

		PODRUČJE BIRANJA								
		Koji ti se dječak / djevojčica više sviđa?			Kojeg bi dječaka / djevojčicu radije imao/la za prijatelja?			S kojim se dječakom / djevojčicom ne bi volio/la igrati?		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>
PAROVI FIGURA	Pretila / ispodprosječna (<i>M'</i> = 2.00)	1.52	0.88	6.27**	1.46	0.85	7.35**	2.45	0.90	5.78**
	Ispodprosječna / prosječna (<i>M'</i> = 1.50)	1.75	0.43	6.79**	1.69	0.47	4.64	1.31	0.46	4.86**
	Prosječna / pretila (<i>M'</i> = 2.50)	2.11	0.32	14.19**	2.12	0.33	13.54**	2.84	0.37	10.89**

M' – teoretski prosjek

df = 133

***p* < .01

U prikazanoj tablici (Tablica 8.) vidljivi su rezultati *t*-testa za jedan uzorak s obzirom na teoretski prosjek tri para biranih figura u tri različita područja biranja (sviđanje, prijateljstvo, ne igranje). Kada uspoređujemo koje se figure različite tjelesne težine djeci više sviđaju, dobivena je

statistički značajna razlika u biranju između figura pretilog i ispodprosječnog izgleda, pri čemu je mršava figura birana statistički značajno više no pretila. Značajna razlika dobivena je i u biranju između figura ispodprosječnog i prosječnog izgleda, gdje je prosječna figura birana značajno više u usporedbi sa mršavom. Također je dobivena i značajna razlika u biranju figura prosječnog i pretilog izgleda s obzirom na područje svidanja, pri čemu je prosječna figura birana više no pretila.

Kada uspoređujemo koju bi figuru različite tjelesne težine djeca više voljela imati za prijatelja, dobivene su statistički značajne razlike u biranju figura pretilog i ispodprosječnog izgleda, kao i u biranju figura pretilog i prosječnog izgleda. Pritom je pretila figura birana značajno manje kao figura koju bi djeca voljela imati za prijatelja u odnosu na figuru mršavog i figuru prosječnog izgleda. Nije dobivena statistički značajna razlika u biranju figura ispodprosječnog i prosječnog izgleda kada je riječ o području prijateljstva.

Naposljetku, kada uspoređujemo s kojom se figurom različite tjelesne težine djeca ne bi voljela igrati, dobivena je značajna razlika u biranju figura pretilog i ispodprosječnog izgleda, pri čemu je pretila figura birana značajno više u usporedbi sa figurom mršavog izgleda. Značajna razlika dobivena je i u biranju figura pretilog i prosječnog izgleda, gdje je figura pretilog izgleda također birana više kao figura s kojom se djeca ne bi voljela igrati, u usporedbi sa figurom prosječnog tjelesnog izgleda. Također je dobivena i statistički značajna razlika u biranju figura ispodprosječnog i prosječnog izgleda, pri čemu je mršava figura birana značajno više kao ona s kojom se djeca ne bi voljela igrati.

Dobiveni rezultati pokazuju tendenciju manjeg biranja pretile figure kao one koja se djeci više sviđa ili bi je radije imali za prijatelja, u odnosu na figure prosječne i ispodprosječne tjelesne težine, odnosno tendenciju češćeg biranja pretile figure kao one s kojom se djeca ne žele igrati. Drugim riječima, vidljiv je općenito negativan stav djece prema pretiloj figuri kroz sva tri područja biranja.

4.3. Kreiranje novih kompozitnih varijabli stava

Kako bi se ispitali preostali problemi rada koji uključuju ispitivanje stavova djece prema pretilim vršnjacima, potrebno je napraviti kompozitnu varijablu stava za daljnju provedbu statističkih analiza. Budući da su u istraživanju korištene dvije metode procjene stava, kod prve metode – Zadatak atribucije pridjeva, kao mjera stava, korištena je varijabla prosječnog broja negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura, čiji su deskriptivni podaci prikazani u Tablici 9.

Tablica 9. *Deskriptivni podaci prosječnog broja negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura*

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura	6.11	3.83

Kod druge metode procjene, odnosno Zadatka selekcije prijatelja kreirane su dvije nove varijable ukupnog biranja pretile figure u paru figura ispodprosječnog i pretilog izgleda te ukupnog biranja pretile figure u paru figura prosječnog i pretilog izgleda. Prva varijabla dobivena je kao suma odgovora kod odabira između figura ispodprosječne i pretile tjelesne težine u tri pitanja na Zadatku selekcije prijatelja (1. pitanje – *Koji ti se dječak / djevojčica više sviđa?* + 2. pitanje – *Kojeg bi dječaka / djevojčicu radije imao/la za prijatelja?* + 3. pitanje (rekodirano) – *S kojim se dječakom / djevojčicom ne bi volio/la igrati?*), dok je druga varijabla dobivena kao suma odgovora u ista tri pitanja, samo kod odabira između figura prosječne i pretile tjelesne težine. Također je kreirana i varijabla ukupnog biranja pretile figure, neovisno o tome je li ona bila u paru sa figurom ispodprosječne ili prosječne tjelesne težine. Ta je varijabla dobivena kao suma dviju prethodno objašnjenih varijabli, odnosno varijable ukupnog biranja pretile figure u paru figura mršavog i pretilog izgleda te varijable ukupnog biranja pretile figure u paru figura prosječnog i pretilog

izgleda. Varijable ukupnog biranja pretile figure u paru figura ispodprosječnog i pretilog, odnosno prosječnog i pretilog izgleda imaju vrijednosti 0, 1, 2 i 3, budući da pretila figura moguće uopće nije bila odabrana kroz tri pitanja (0) ili je mogla biti odabrana jednom (1), dva (2) ili tri (3) puta kroz tri pitanja. Frekvencija i postotak od ukupnog broja djece koja su birala ili nisu birala figuru pretile tjelesne težine u oba para prikazane su u Tablici 10.

Tablica 10. *Frekvencija (f) i postotak (%) od ukupnog broja djece koja su birala figuru pretile tjelesne težine u paru figura ispodprosječnog i pretilog te prosječnog i pretilog izgleda*

Broj biranja pretile figure	Par figura ispodprosječnog i pretilog izgleda		Par figura prosječnog i pretilog izgleda	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
0	79	59.0	100	74.6
1	24	17.9	22	16.4
2	14	10.4	6	4.5
3	17	12.7	6	4.5

N = 134

Iz Tablice 10. vidljivo je da figuru pretile tjelesne težine u paru figura mršavog i pretilog izgleda ni jednom nije odabralo 79 (59.0%) djece od ukupnog broja, kroz sva tri pitanja. Pretilu je figuru jednom odabralo 24 (17.9%) djece, dva puta njih 14 (10.4%), dok je pretilu figuru kroz sva tri pitanja odabralo 17 (12.7%) djece od ukupnog broja. S druge strane, figuru pretile tjelesne težine u paru figura prosječnog i pretilog izgleda ni jednom nije odabralo 100 (74.6%) djece. Jednom ju je odabralo 22 (16.4%) djece, dok je po šestoro (4.5%) djece od ukupnog broja odabralo pretilu figuru dva puta ili u svakom pitanju, odnosno tri puta.

Varijabla ukupnog biranja pretile figure, neovisno o kojem je paru figura riječ, a koja je dobivena kao suma dviju novo kreiranih kompozitnih varijabli, ima vrijednosti od 0 do 6, pri čemu 0 označava da pretila figura nije bila ni jednom birana kroz šest pitanja, odnosno tri pitanja u dva para (par figura mršavog i pretilog te prosječnog i pretilog izgleda), dok 6 označava da je bila

birana u sva tri pitanja za oba para navedenih figura. Frekvencija i postotak od ukupnog broja djece koja su birala ili nisu birala figuru pretile tjelesne težine, neovisno o kojem je paru figura riječ, prikazane su u Tablici 11.

Tablica 11. *Frekvencija (f) i postotak (%) od ukupnog broja djece za ukupno biranje figure pretile tjelesne težine kroz tri pitanja u dva para figura (prosječna / pretila, ispodprosječna / pretila)*

Broj ukupnog biranja pretile figure	<i>f</i>	<i>%</i>
0	68	50.7
1	19	14.2
2	19	14.2
3	19	14.2
4	6	4.5
5	1	0.7
6	2	1.5

N = 134

Iz prikazane tablice (Tablica 11.) vidljivo je da figuru pretile tjelesne težine ni u jednoj mogućoj kombinaciji biranja ni jednom nije izabralo 68 (50.7%) djece od ukupnog broja. Jednom, dva ili tri puta je pretilu figuru u nekoj od mogućih kombinacija (kroz tri pitanja u oba para) odabralo po 19 (14.2%) djece. Šestero djece (4.5%) je pretilu figuru odabralo četiri puta, jedno dijete (0.7%) odabralo ju je pet puta, dok je njih dvoje (1.5%) od ukupnog broja odabralo pretilu figuru u sva tri pitanja za oba para (par prosječne i pretile te mršave i pretile figure).

Svaka od tri novo kreiranih kompozitnih varijabli stava, uz prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura iz prve metode za procjenu stava, po potrebi će se koristiti u daljnjim statističkim analizama.

4.4. Efekt spola djeteta i spola podražajne figure te djetetove stvarne težine na stavove prema pretilim vršnjacima

Drugi problem rada bio je ispitati efekt spola djeteta i spola podražajne figure na stavove prema pretilim vršnjacima. Kako bismo najprije ispitali efekt spola djeteta proveden je *t*-test za nezavisne uzorke, pri čemu su kao zavisne varijable korištene obje novo kreirane varijable objašnjene u prethodnom odlomku, kao i varijabla ukupnog biranja pretile figure, neovisno o tome je li ona bila u paru sa figurom mršavog ili prosječnog izgleda. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 12.

Tablica 12. Rezultati *t*-testa za nezavisne uzorke s obzirom na spol djeteta

ZAVISNE VARIJABLE	<i>t</i>	SPOL DJETETA	<i>M</i>	<i>SD</i>
Biranje pretile figure u paru pretile / ispodprosječne figure	0.78	Dječak	0.83	1.09
		Djevojčica	0.68	1.05
Biranje pretile figure u paru pretile / prosječne figure	0.13	Dječak	0.40	0.75
		Djevojčica	0.38	0.81
Ukupno biranje pretile figure	0.65	Dječak	1.22	1.45
		Djevojčica	1.06	1.46

df = 132

U Tablici 12. vidljivi su rezultati *t*-testa za nezavisne uzorke koji je korišten kako bi se ispitale razlike u spolu djeteta s obzirom na stav prema pretilim vršnjacima. Pritom nije dobivena statistički značajna razlika između djevojčica i dječaka u preferenciji biranja pretile figure u paru pretile i mršave figure, kao ni u paru figura pretilog i prosječnog izgleda. Također, nije dobivena statistički značajna razlika u varijabli ukupnog biranja figure pretilog izgleda s obzirom na spol djeteta.

Kako bi se ispitao efekt spola podražajne figure na stavove prema pretilim vršnjacima, također je korišten *t*-test za nezavisne uzorke za varijable ukupnog odabira pretile figure u paru pretile i mršave figure, ukupnog odabira u paru pretile i prosječne figure, kao i za varijablu ukupnog biranja pretile figure. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 13.

Tablica 13. *Rezultati t-testa za nezavisne uzorke s obzirom na spol podražajne figure*

ZAVISNE VARIJABLE	<i>t</i>	SPOL PODRAŽAJNE FIGURE	<i>M</i>	<i>SD</i>
Biranje pretile figure u paru pretile / ispodprosječne figure	0.44	Dječak	0.81	1.08
		Djevojčica	0.73	1.07
Biranje pretile figure u paru pretile / prosječne figure	0.14	Dječak	0.40	0.81
		Djevojčica	0.38	0.74
Ukupno biranje pretile figure	0.40	Dječak	1.21	1.43
		Djevojčica	1.11	1.48

df = 132

U prikazanoj tablici (Tablica 13.) vidljivi su rezultati *t*-testa za nezavisne uzorke koji je korišten kako bi se ispitala razlike u spolu podražajne figure s obzirom na stav prema pretilim vršnjacima. Pritom nije dobivena statistički značajna razlika između figura djevojčica i dječaka u preferenciji biranja pretile figure u paru pretile i mršave figure, kao ni u paru figura pretilog i prosječnog izgleda, s obzirom na spol podražajne figure. Također, nije dobivena statistički značajna razlika u varijabli ukupnog biranja figure pretilog izgleda s obzirom na spol podražajne figure.

Osim ispitivanja efekata spola djeteta i spola podražajne figure na stavove prema pretilim vršnjacima, drugi problem rada bio je ispitati i efekt djetetove stvarne težine, koja je operacionalizirana kao indeks tjelesne mase (*Body Mass Index* – BMI) izražen u percentilima, na

stavove. Pritom je provedena dvosmjerna analiza kovarijance (ANCOVA), gdje je ukupno biranje pretile figure korišteno kao zavisna varijabla, spol djeteta i spol podražajne figure uzeti su kao faktori, dok je kao kovarijat korišten indeks tjelesne mase djeteta (BMI). Dobiveni rezultati prikazani su Tablici 14.

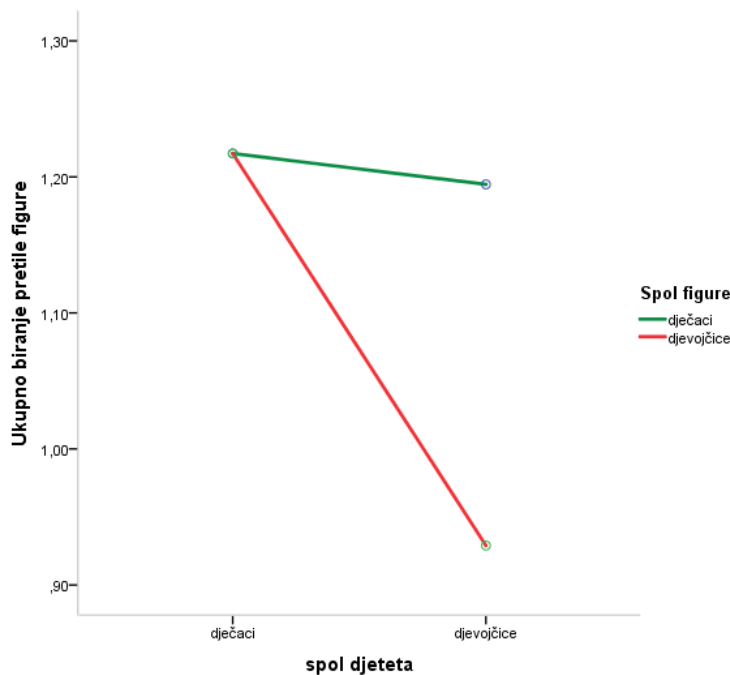
Tablica 14. *Rezultati analize kovarijance (ANCOVA) sa indeksom tjelesne mase djeteta (BMI) kao kovarijatom i ukupnim biranjem pretile figure kao zavisnom varijablom*

VARIJABLE		<i>M</i>	<i>Se</i>	<i>F</i>	
Indeks tjelesne mase djeteta				0.20	
Spol djeteta	Dječak	1.22	0.16	0.36	
	Djevojčica	1.06	0.20		
Spol podražajne figure	Dječak	1.21	0.18	0.26	
	Djevojčica	1.07	0.19		
Spol djeteta x spol podražajne figure	Dječak	Figura dječaka	1.22	0.23	0.26
		Figura djevojčice	1.22	0.23	
	Djevojčica	Figura dječaka	1.20	0.28	
		Figura djevojčice	0.93	0.29	

df = 133

U prikazanoj tablici (Tablica 14.) vidljivi su rezultati analize kovarijance s ukupnim biranjem pretile figure kao zavisnom varijablom te indeksom tjelesne mase djeteta kao kovarijatom. Pritom nisu dobiveni statistički značajni glavni efekti spola djeteta, spola podražajne figure, interakcije spola djeteta i spola podražajne figure, kao ni kovarijata indeks tjelesne mase djeteta na ukupno biranje pretile figure.

U nastavku je dan grafički prikaz (Slika 2.) interakcije spola djeteta i spola podražajne figure na ukupno biranje pretile figure.

Slika 2. Grafički prikaz interakcije spola djeteta i spola podražajne figure na ukupno biranje pretile figure.

Iako analizom kovarijance nisu dobiveni statistički značajni glavni efekti faktora spola djeteta, spola podražajne figure i njihove interakcije na ukupno biranje pretile figure, iz grafičkog je prikaza (Slika 2.) ipak vidljivo da dječaci prilikom biranja figure pretilog izgleda podjednako biraju figure oba spola, dok djevojčice imaju tendenciju biranja figure pretilog dječaka, u odnosu na figuru pretile djevojčice.

4.5. Korelacije između ispitanih prediktorskih i kriterijskih varijabli

Nakon analize deskriptivnih podataka i prva dva problema rada, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije kako bi se utvrdila povezanost između prediktorskih varijabli korištenih u istraživanju (tri faktora iz CBQ upitnika za procjenu temperamenta – ekstraverzija-surgencija,

negativna emocionalnost i voljna kontrola, Skala kontrolabilnosti težine te varijable učestalosti i kvalitete kontakta) koje su prikazane u Tablici 15., kao i korelacije između navedenih prediktorskih te kriterijskih varijabli (prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura, ukupno biranje pretila figure u paru figura pretilog i prosječnog te pretilog i ispodprosječnog izgleda, i ukupno biranje pretila figure neovisno o paru figura) koje su prikazane u Tablici 16.

Tablica 15. *Prikaz korelacija između korištenih prediktorskih varijabli*

	Ekstraverzija-surgencija	Negativna emocionalnost	Voljna kontrola	Kontrolabilnost težine	Učestalost kontakta	Kvaliteta kontakta
Ekstraverzija-surgencija	1	.17	-.26*	-.13	.10	.12
Negativna emocionalnost		1	-.05	.10	-.06	.13
Voljna kontrola			1	.16	.03	.08
Kontrolabilnost težine				1	-.09	.01
Učestalost kontakta					1	.37**
Kvaliteta kontakta						1

* $p < .05$; ** $p < .01$

Iz prikazane tablice (Tablica 15.) vidljivo je da su prediktorske varijable u jako niskim međusobnim korelacijama. Značajna negativna povezanost dobivena je između dva faktora Upitnika procjene temperamenta kod djece, odnosno između faktora ekstraverzija-surgencija i faktora voljne kontrole. Između prediktora učestalosti i kvalitete kontakta dobivena je značajna pozitivna povezanost.

Tablica 16. Prikaz korelacija između korištenih prediktorskih i kriterijskih varijabli

	Prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura	Ukupno biranje pretile figure u paru figura pretilog i ispodprosječnog izgleda	Ukupno biranje pretile figure u paru figura pretilog i prosječnog izgleda	Ukupno biranje pretile figure
Ekstraverzija-surgencija	-.01	.16	.25*	.27**
Negativna emocionalnost	.06	-.10	-.01	-.08
Voljna kontrola	.15	-.23**	-.33**	-.34**
Kontrolabilnost težine	.04	-.11	.10	-.03
Učestalost kontakta	-.29*	.08	.09	.11
Kvaliteta kontakta	-.25*	-.15	-.02	-.13

* $p < .05$; ** $p < .01$

Iz prikazane tablice (Tablica 16.) vidljivo je da su i korelacije između prediktorskih i kriterijskih varijabli niske. Pritom je značajna pozitivna povezanost dobivena između ekstraverzije-surgencije i ukupnog biranja pretile figure u paru figura pretilog i prosječnog izgleda, što upućuje na to da djeca koja su na Upitniku temperamenta procijenjena kao ekstravertiranija imaju tendenciju većeg odabira pretile figure u navedenom paru. Također, faktor ekstraverzije-surgencije je pozitivno povezan i s ukupnim biranjem pretile figure, što upućuje na to da ekstravertiranija djeca općenito u većoj mjeri biraju figuru pretilog izgleda. Nadalje, faktor voljne kontrole značajno je negativno povezan s ukupnim biranjem pretile figure u oba navedena para figura (pretila / ispodprosječna i pretila / prosječna), kao i s općenitim ukupnim biranjem pretile figure. Ovakve korelacije upućuju na to da djeca sa procijenjenom višom razinom voljne kontrole imaju manju tendenciju biranja pretile figure u skladu sa navedenim kriterijskim varijablama. Naposljetku, prediktorske varijable učestalosti i kvalitete kontakta pokazuju značajnu negativnu povezanost sa prosječnim brojem negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura, što upućuje na to da će

djeca sa manjom učestalosti i slabijom kvalitetom kontakta sa pretilim osobama iz svoje okoline imati tendenciju opisivati pretilu figuru sa više negativnih pridjeva.

4.6. Doprinos vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti, kontakta sa pretilim osobama i djetetovog temperamenta u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima

Posljednji problem ovog rada bio je ispitati doprinos promjenjivih čimbenika, i to vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti te kontakta sa pretilim osobama iz djetetove okoline, kao i relativno nepromjenjivog čimbenika, odnosno djetetovog temperamenta u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima. U tu svrhu provedene su četiri hijerarhijske regresijske analize. U prvoj analizi, kao kriterij je korišten prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana figura pretile tjelesne težine, što je dobiveno procjenom stavova djece u Zadatku atribucije pridjeva. Dobiveni rezultati s obzirom na navedeni kriterij prikazani su u Tablici 17. U drugoj tablici (Tablica 18.) prikazani su rezultati preostalih triju analiza, pri čemu su kao kriteriji korištene novo kreirane kompozitne varijable stava dobivene na podacima koji su prikupljeni procjenom stavova na Zadatku selekcije prijatelja. U sve četiri hijerarhijske regresijske analize korištene su iste prediktorske varijable, na način da su u prvom koraku uključena tri faktora Upitnika za procjenu temperamenta kod djece – ekstraverzija-surgencija, negativna emocionalnost i voljna kontrola, dok su u drugom koraku uključeni promjenjivi čimbenici – rezultat na Skali kontrolabilnosti težine te varijable učestalosti i kvalitete kontakta.

Tablica 17. Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa kriterijskom varijablom Prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura iz Zadatka atribucije pridjeva

Prosječan broj negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura			
PREDIKTORSKE VARIJABLE	BETA	ΔR^2	R^2
1. korak		.02	.02
Ekstraverzija- surgencija	-.12		
Negativna emocionalnost	-.06		
Voljna kontrola	.02		
2. korak		.12	.14
Ekstraverzija- surgencija	-.05		
Negativna emocionalnost	-.03		
Voljna kontrola	.03		
Kontrolabilnost težine	.15		
Učestalost kontakta	-.20		
Kvaliteta kontakta	-.18		

ΔR^2 – doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci kriterija

R^2 – ukupni doprinos objašnjenju varijanci kriterija

* $p < .05$; ** $p < .01$

Iz prikazane tablice (Tablica 17.) vidljivo je da niti jedna grupa prediktora ne objašnjava značajno varijancu kriterija prosječnog broja negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura.

Tablica 18. Rezultati triju hijerarhijskih regresijskih analiza sa kriterijskim varijablama iz Zadatka selekcije prijatelja

Ukupno biranje pretile figure u paru figura pretilog i ispodprosječnog izgleda			
PREDIKTORSKE VARIJABLE	BETA	ΔR^2	R^2
1. korak			
Ekstraverzija-surgencija	.19	.06	.06
Negativna emocionalnost	-.14		
Voljna kontrola	.06		
2. korak			
Ekstraverzija-surgencija	.16	.08	.14
Negativna emocionalnost	-.08		
Voljna kontrola	.01		
Kontrolabilnost težine	-.25		
Učestalost kontakta	.10		
Kvaliteta kontakta	-.16		
Ukupno biranje pretile figure u paru figura pretilog i prosječnog izgleda			
1. korak			
Ekstraverzija-surgencija	.27*	.08	.08
Negativna emocionalnost	-.05		
Voljna kontrola	.16		
2. korak			
Ekstraverzija-surgencija	.24	.09	.17
Negativna emocionalnost	.01		
Voljna kontrola	.23		
Kontrolabilnost težine	-.27*		
Učestalost kontakta	.10		
Kvaliteta kontakta	-.14		
Ukupno biranje pretile figure			
1. korak			
Ekstraverzija-surgencija	.30*	.10	.10
Negativna emocionalnost	-.14		
Voljna kontrola	.05		
2. korak			
Ekstraverzija-surgencija	.26*	.15**	.25*
Negativna emocionalnost	-.06		
Voljna kontrola	.14		
Kontrolabilnost težine	-.35**		
Učestalost kontakta	.13		
Kvaliteta kontakta	-.20		

ΔR^2 – doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci kriterija

R^2 – ukupni doprinos objašnjenju varijanci kriterija

* $p < .05$; ** $p < .01$

Iz Tablice 18. vidljivo je da nije dobiven značajan doprinos niti jedne grupe prediktora u objašnjenju varijance prvog kriterija – Ukupno biranje pretile figure u paru figura pretile i ispodprosječne tjelesne težine. Kod drugog kriterija – Ukupno biranje pretile figure u paru figura pretile i prosječne tjelesne težine, u prvom se koraku faktor ekstraverzija-surgencija pokazao značajnim pozitivnim prediktorom navedenog kriterija, što upućuje na to da djeca koja su procijenjena kao ekstravertiranija imaju tendenciju češćeg biranja pretile figure u paru figura pretilog i prosječnog izgleda, odnosno njihovi su stavovi prema pretilosti u ovom slučaju pozitivniji. Također, u drugom se koraku rezultat na Skali kontrolabilnosti težine pokazao kao pojedinačan značajan negativan prediktor navedenog kriterija. Ovaj nalaz upućuje na to da što je viši rezultat postignut na Skali kontrolabilnosti težine (pri čemu viši rezultat označava pripisivanje veće kontrole nad tjelesnom težinom), to je manja tendencija biranja pretile figure u paru figura pretile i prosječne tjelesne težine, odnosno stavovi djece su negativniji. Međutim, u ovom slučaju valja uzeti u obzir i dobivenu korelaciju između prediktora kontrolabilnosti težine i navedenog kriterija koja je niska, pozitivna i ne značajna (Tablica 16.), što može upućivati na supresijski efekt. Što se tiče posljednjeg kriterija – Ukupno biranje pretile figure, vidljivo je da obje grupe prediktora zajednički značajno objašnjavaju 25% varijance navedenog kriterija, pri čemu prva grupa prediktora nema značajan doprinos objašnjenju varijance kriterija, dok druga grupa značajno objašnjava 15% varijance kriterija povrh skupine prediktora iz prvog koraka. Gledajući pojedinačne prediktore, značajnim pozitivnim prediktorom se i u prvoj i u drugoj grupi pokazao faktor ekstraverzija-surgencija. Dobiveni rezultati upućuju na to da su djeca, koja su bila procijenjena kao ekstravertiranija od strane svojih roditelja, imala veću tendenciju biranja pretile figure, neovisno o kojem je paru figura riječ, odnosno takva djeca pokazuju pozitivnije stavove prema pretilim vršnjacima. U drugoj grupi prediktora značajnim negativnim se pokazao rezultat na Skali kontrolabilnosti težine čiji je smjer značajnosti jednak kao i u prethodnom kriteriju – djeca koja pripisuju veći stupanj kontrole nad tjelesnom težinom imaju općenito manju tendenciju biranja pretile figure, odnosno pokazuju negativne stavove prema istoj. Međutim, i u ovom slučaju, prethodno izračunata korelacija između navedenog prediktora i kriterija je izrazito niska, negativna i ne značajna (Tablica 16.), što također upućuje na efekt supresije.

5. DISKUSIJA

Pretilost kao takva sve je raširenija, kako u odrasloj dobi, tako i u periodu djetinjstva. Povećanjem njezine prevalencije, posljedično se povećava i stigmatizacija pojedinaca koji se s njome bore, pri čemu su njezini učinci vidljivi već u najranijoj, dječjoj dobi. Kako bi takvi pojedinci odrastali bez ismijavanja, ignoriranja ili drugih oblika stigmatizacije, prvi je korak utvrditi kakve stavove prema njima formiraju njihovi vršnjaci te koji ključni faktori imaju efekt na njihovo oblikovanje. Stoga je glavni cilj ovoga rada bio utvrditi prirodu stavova predškolske djece prema pretilim vršnjacima, osvrćući se na utjecaj pojedinih faktora. Pritom su u okviru relativno nepromjenjivih čimbenika ispitani spol djeteta, spol podražajnih figura, djetetov stvarni izgled operacionaliziran kao indeks tjelesne mase te temperament djeteta, dok su u kategoriji promjenjivih čimbenika u obzir uzeti kontakt s pretilim osobama i vjerovanje o kontrolabilnosti uzroka pretilosti. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 134 djece predškolske dobi, polaznika istog dječjeg vrtića. Dok je sama procjena stavova individualno provedena za svako dijete, uz prikupljanje podataka o spolu, indeksu tjelesne mase te vjerovanju o mogućnosti kontrole uzroka pretilosti, dio je podataka prikupljen i od strane roditelja djece, njih 100, koji su izvijestili o informacijama vezanima uz temperament djeteta i kontaktu njihovog djeteta sa pretilim osobama iz svoje okoline. Svi dobiveni podaci analizirani su statističkim postupcima i potom interpretirani i objašnjeni u okviru teorijskih i empirijskih nalaza.

5.1. Stavovi predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine

Prvi problem ovog rada bio je ispitati stavove predškolske djece prema pretilim vršnjacima u usporedbi sa vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine, pri čemu je glavna pretpostavka bila da će djeca imati značajno negativnije stavove prema pretilim vršnjacima, nego prema vršnjacima prosječne i ispodprosječne tjelesne težine. U tu svrhu, stavovi djece ispitani su korištenjem dviju različitih metoda procjene – Zadatak atribucije pridjeva i Zadatak selekcije prijatelja.

Zadatak atribucije pridjeva sastoji se od 12 parova pridjeva, pri čemu dijete odabire jedan pridjev iz para, pozitivan ili negativan, za opis prikazane podražajne figure pretile, ispodprosječne ili prosječne tjelesne težine. Nakon obrade podataka, dobivena je statistički značajna razlika u broju negativnih pridjeva kojima su opisane figure pretile i prosječne tjelesne težine, pri čemu je pretilij figuri pridodano značajno više negativnih pridjeva nego prosječnoj. Također je dobivena i značajna razlika u broju negativnih pridjeva između figura prosječnog i mršavog izgleda, pri čemu je mršava figura opisana sa značajno više negativnih pridjeva u odnosu na figuru prosječnog izgleda. Međutim, rezultati ovog istraživanja ne pokazuju značajnu razliku u broju negativnih pridjeva između figura pretilog i mršavog izgleda. Stoga su dobiveni rezultati samo djelomično u skladu sa nalazima prijašnjih istraživanja u kojima se značajno veći broj negativnih pridjeva pripisuje figuri pretilog izgleda, u usporedbi i sa figurom prosječne i ispodprosječne tjelesne težine (Cramer i Steinwert, 1988; Kraig i Keel, 2001; Margulies i sur., 2008; Musher-Eizenman i sur., 2004; Patel i Holub, 2012; Rich i sur., 2008; Worobey i Worobey, 2014). Jedno od istraživanja koje moguće ide u smjeru dobivenih nalaza pokazuje da djeca predškolske dobi imaju negativna stereotipna vjerovanja o figuri pretilog izgleda, a pozitivna o figuri ispodprosječne tjelesne težine. S druge strane, starija djeca pokazuju suprotne stavove, odnosno opisuju mršavu figuru sa više negativnih pridjeva, u usporedbi sa figurom pretilog izgleda (Sagone i De Caroli, 2013). Također, jedno starije istraživanje pokazuje da se mršave figure opisuju pozitivnije kada je riječ o pridjevima koji se odnose na prihvatljiva socijalna i interpersonalna obilježja (npr. imaju puno prijatelja, pametni, dobri i slično), dok se negativnijima procjenjuju u kontekstu fizičkih obilježja. Tako se mršave figure procjenjuju kao slabije, uplašenije i bolesnije u odnosu na figure pretilog izgleda (Brylinsky i Moore, 1994). Uzevši u obzir navedena objašnjenja, moguće je da su dobiveni rezultati odraz drugačijeg trenda među ispitanom djecom, gdje se figura ispodprosječne tjelesne težine opisuje sa podjednakim brojem negativnih obilježja kao i ona pretilog izgleda, odnosno ni ideal mršavosti, kao ni pretili tjelesni izgled, u ovom kontekstu nije najbolje prihvaćen. Mogući razlog tome je korišteni podražajni materijal gdje je figura ispodprosječne tjelesne težine prikazana ekstremno mršavo te djeluje nezdravo i bolesno, zbog čega je moguće kod djece izazvala određeni stupanj odbojnosti i posljedično pripisivanje negativnih obilježja.

Nadalje, gledajući specifično negativne pridjeve u kontekstu figure pretile tjelesne težine, dobiveno je da je najveći broj djece ovu figuru opisao kao lijenu, kao figuru koja ima malo prijatelja, koju drugi zezaju te kao figuru koja je uplašena i ružna. S druge strane, pretila se figura najmanje opisuje kao zločesta, glupa, slaba i tiha. Neka od dosadašnjih istraživanja pokazuju da se pretile figure tipično procjenjuju kao lijene, spore, bolesne i socijalno isključene (Cramer i Steinwert, 1998; Musher-Eizenman i sur., 2004; Sagone i De Caroli, 2013). *Lijenost i socijalna isključenost* koja se može interpretirati kao *imanje malog broja prijatelja*, ali i kao *zezanje*, odnosno izrugivanje, poklapaju se i sa dobivenim podacima, uz izuzetak pridjeva *bolesno* i *sporo*, koji nije korišten prilikom ovog ispitivanja. S druge strane, pridjev *slab/a* u najmanjoj se mjeri pripisuje figurama pretilog izgleda i u prijašnjim istraživanjima, primarno zbog vjerovanja djece da veće (npr. veći mišići, jači udovi, veća masa tijela) označava jače u doslovnom, fizičkom smislu (Margulies i sur., 2008; Rich i sur., 2008). Također, u manjoj se mjeri pretilim figurama pripisuje i pridjev *zločest* (Margulies i sur., 2008), dok se pridjev *glup/a* općenito rijetko koristi u ispitivanjima zbog izrazito negativne konotacije. Ono što je ipak vidljivo jest da se figurama pretilog izgleda pripisuju neka od uobičajeno pozitivnih obilježja, kao što su *dobar/a* ili *pametan/a*. Mogući razlog tomu jest da se djeca, kao i odrasli, priklanjaju uobičajenim socijalnim normama kojima ih se uči od najranije dobi (Reynolds, Turner i Haslam, 2000).

Općenito, pridavanje negativnih obilježja figuri pretile tjelesne težine je u skladu i s Kognitivno-razvojnog teorijom prema kojoj su stavovi koje djeca imaju posljedica razine kognitivnog razvoja na kojoj se ona nalaze. Djeca u predoperacijskom kognitivnom razdoblju, odnosno u dobi od četvrte do sedme godine, što je i raspon dobi ispitane djece, imaju tendenciju pojednostavljanja socijalnog svijeta oko sebe, egocentrična su te na svijet gledaju iz vlastite perspektive (Maričić, 2009). Pojednostavljanje se pritom odnosi na stvaranje kategorija osoba i predmeta koji ih okružuju. Na temelju tih kategorija djeca posljedično donose zaključke i o neopazivim obilježjima koja dijele članovi istih kategorija (Berk, 2015). Isto se, prema tome, može primijeniti i na stavove prema pretilim vršnjacima, gdje djeca pretilost doživljavaju kao negativno obilježje na temelju kojeg stvaraju kategoriju pretilih osoba. U skladu sa njihovom temeljnom karakteristikom – pretilost, donose zaključke koji idu u smjeru pripisivanja drugih, također negativnih obilježja takvim pojedincima. Drugim riječima, djeca predškolske dobi stvaraju

općenite razlike, pretpostavljajući da će pojedinci koji su slični na jednoj dimenziji, kao što je tjelesna građa, biti slični i na drugim dimenzijama, poput ponašanja ili temperamenta (Cramer i Steinwert, 1998).

Kao druga metoda procjene stavova prema pretilim vršnjacima kod djece predškolske dobi korišten je Zadatak selekcije prijatelja koji se temelji na metodi usporedbe u paru (mršava / pretila, prosječna / pretila, mršava / prosječna) kroz tri pitanja u tri različita područja biranja – sviđanje, prijateljstvo i igra. Iako su ispitane razlike u biranju između figura iz svih kombinacija, s obzirom na postavljen problem, primarna je usmjerenost na razlike između figure pretilog izgleda, u odnosu na one prosječne i ispodprosječne tjelesne težine. U sva tri područja ispitivanja – sviđanje, prijateljstvo i ne igranje, dobivene su statistički značajne razlike u biranju između figura pretilog i prosječnog te pretilog i ispodprosječnog izgleda. Pritom je u oba para pretila figura birana značajno manje kao figura koja se djeci više sviđa ili bi je voljeli imati za prijatelja, odnosno značajno više kao figura s kojom se ne bi htjeli igrati, u usporedbi s figurama prosječne i ispodprosječne tjelesne težine. Svi dobiveni rezultati su u skladu s nalazima prethodnih istraživanja koji idu u prilog negativnim stavovima djece prema pretilim vršnjacima, iskazani kroz emocionalnu komponentu stava, odnosno sviđanje (Kalebić Maglica i sur., 2017) te kroz ponašajnu komponentu koja uključuje prijateljstvo i igru (Cramer i Steinwert, 1998; Kalebić Maglica i sur., 2017; Kornilaki, 2014; Margulies i sur., 2008; Musher-Eizenman i sur., 2004; Patel i Holub, 2012; Sagone i De Caroli, 2013). Općenito gledajući, korištenje ove metode procjene stava kod djece daje uvid u to kako je određena skupina stigmatiziranih pojedinaca, u ovom slučaju pretilih, evaluirana i posljedično (ne) prihvaćena u socijalnom svijetu (Morrison, Roddy i Ryan, 2009). S obzirom na dobivene rezultate, vidljivo je da ova mjera (*Zadatak selekcije prijatelja*) daje izraženije negativne stavove prema pretilim figurama, u usporedbi sa prvobitno korištenom metodom (*Zadatak atribucije pridjeva*) gdje nisu dobiveni značajno negativniji stavovi prema figurama pretilog izgleda, u usporedbi s onima ispodprosječne tjelesne težine. Manja preferencija figure pretilog izgleda, kada je riječ i o sviđanju, prijateljstvu i igri, svakako predstavlja važan nalaz kako bi se na vrijeme pretili pojedinci, odnosno djeca, zaštitili od negativnih ponašanja, u prvom redu izolacije i odbacivanja. Kao jedan od razloga zbog čega se učestalo dobivaju ovakvi rezultati je vjerovanje djece u to da njihov pretio vršnjak nije u mogućnosti izvesti određenu aktivnost, kao primjerice

kvalitetno se igrati (Harper, 1999; Jarvie i sur., 1983; sve prema Margulies i sur., 2008; Sagone i De Caroli, 2012). U tome bi kontekstu svakako valjalo specifičnije odrediti koje su to moguće aktivnosti (primjerice, različite vrste igara) i potom, s obzirom na iste, ispitati postoje li razlike u biranju između figura različitih tjelesnih težina. Osim procjene sposobnosti za izvođenje određenih aktivnosti, moguće je da u podlozi odluke djeteta da odbaci pretilu figuru u usporedbi s onom prosječne ili ispodprosječne težine leži potreba da ono izbjegne negativne interakcije s istima ili da ono samo ne želi iskusiti tzv. 'stigma povezivanja' na način da i samo dijete bude izloženo oblicima stigmatizacije zbog svog druženja sa pojedincima iz stigmatizirane skupine (Neuberg, Smith, Hoffman i Russell, 1994).

5.2. Efekt spola djeteta i spola podražajne figure te djetetove stvarne težine na stavove prema pretilim vršnjacima

Drugi problem ovog rada bio je ispitati efekt spola djeteta, spola podražajne figure te djetetove stvarne težine na stavove prema pretilim vršnjacima, pri čemu su glavne pretpostavke da će djevojčice imati značajno negativnije stavove te da će biti i stigmatiziranije, u odnosu na dječake. Također, pretpostavka je da će pretila i djeca prekomjerne tjelesne težine imati jednako negativne stavove prema isto tako pretilim vršnjacima, kao i njihovi vršnjaci prosječne i ispodprosječne tjelesne težine.

Rezultati nakon statističkih obrada prikupljenih podataka ne pokazuju značajne razlike u biranju figure pretile tjelesne težine s obzirom na spol djeteta, kao ni s obzirom na spol podražajne figure, što znači da prvobitno postavljene hipoteze unutar ovog problema nisu potvrđene. Međutim, budući se po pitanju spola često dobivaju nekonzistentni nalazi, ovi su rezultati u skladu sa nekoliko istraživanja u kojima također nije dobiven efekt spola ni djeteta kao ispitanika, ni korištenih podražajnih figura na stavove prema pretilim vršnjacima (Hill i Silver, 1995; prema Tang-Peronard i Heitmann, 2008; Kraig i Keel, 2001; Stager i Burke, 1982; Tiggemann i Anesbury, 2000). Ipak, ono što je uočeno uvidom u grafički prikaz razlika u biranju pretile figure između djevojčica i dječaka jest da dječaci podjednako biraju pretile figure oba spola, dok djevojčice imaju tendenciju češćeg biranja figure pretilog dječaka, u odnosu na figuru pretile djevojčice. Iako značajnosti nisu

dobivene, rezultati grafičkog prikaza mogu upućivati na eventualnu tendenciju djevojčica prema negativnijim stavovima koji su usmjereni ka figuri suprotnog spola. U tom slučaju, ovakvo biranje kod djevojčica je u skladu s općenitim nalazima da su djeca svjesna socijalnih kategorija kojima pripadaju, pri čemu imaju tendenciju razviti snažnu pristranost prema vlastitom spolu, odnosno razviti predrasude prema pripadnicima suprotnog spola (Powlishta i sur., 1994).

Unutar drugog problema rada, ispitan je i efekt djetetove stvarne tjelesne težine kao kovarijata na ukupno biranje figure pretilog izgleda, pri čemu nije dobiven statistički značajan glavni efekt indeksa tjelesne mase djeteta na stavove prema pretilim vršnjacima. Dobiveni rezultati su u skladu sa nalazima prethodnih istraživanja, koji također upućuju na podatak da i pretila djeca imaju jednako negativne stavove prema pretilim vršnjacima, kao i djeca prosječne i ispodprosječne tjelesne težine (Di Pasquale i Celsi, 2017; Holub, 2008; Kornilaki, 2014; Koroni i sur., 2009; Kraig i Keel, 2001; Lerner i Korn, 1972 i Staffieri, 1967; prema Musher-Eizenman i sur., 2004). Štoviše, jedno istraživanje na predškolskoj djeci latinoameričko porijekla pokazuje da što je djetetova težina bila veća, to je postojala manja tendencija pripisivanja pozitivnih karakteristika figuri pretilog izgleda (Rich i sur., 2008), umjesto da dođe do promjene u stigmatizaciji kao takvoj (Kraig i Keel, 2001). Međutim, dobiveni nalaz, iako u skladu s empirijskim nalazima, odstupa od teorijskog očekivanja. Naime, pretpostavka Razvojne teorije socijalnog identiteta je da sklonost favoriziranju vlastite grupe i omalovažavanju vanjske grupe postoji već u dječjoj dobi, pri čemu socijalni identitet djece u velikoj mjeri ovisi o stupnju, stabilnosti i legitimnosti razlikovanja među grupama (Nesdale, 1999; prema Maričić, 2009). U skladu s time, valjalo bi očekivati da će pretila djeca pokazivati pozitivnije stavove prema isto tako pretilim vršnjacima ili da će barem imati manje negativnih stavova prema pretilima, u usporedbi sa vršnjacima prosječnog i mršavog izgleda (Holub, 2008), što u ovom, ali i prethodnim istraživanjima, nije slučaj. Ovakvi rezultati posebno su zabrinjavajući, budući da impliciraju da se pretila djeca ne mogu osloniti na podršku i zaštitu čak ni od članova vlastite grupe, odnosno druge pretile djece ili djece prekomjerne tjelesne težine (Puhl i Latner, 2007).

5.3. Doprinos vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti, kontakta sa pretilim osobama i djetetovog temperamenta u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima

Posljednji problem ovog rada bio je ispitati doprinos vjerovanja o mogućnosti kontrole pretilosti i kontakta sa pretilim osobama, kao promjenjivih čimbenika, te djetetovog temperamenta, kao relativno nepromjenjivog faktora, u objašnjenju negativnih stavova prema pretilim vršnjacima.

Temperament djeteta kao takav, procjenjivan od strane njihovih roditelja, nije pokazao značajan doprinos u objašnjenju varijance ni jednog od korištenih kriterija. Ipak, faktor ekstraverzije-surgencije pokazao se značajnim pozitivnim prediktorom ukupnog biranja pretile figure u paru figura pretilog i prosječnog izgleda te ukupnog biranja pretile figure. Također, uvidom u korelacije između ispitanih kriterija i prediktora, dobiveno je da je faktor voljne kontrole značajno negativno povezan sa svim korištenim kriterijima, osim sa prosječnim brojem negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura. Budući da temperament djece, prema našim saznanjima, nije bio povezivan sa njihovim stavovima prema pretilim vršnjacima, ili stavovima općenito, dobiveni se rezultati mogu djelomično objasniti kroz osobine ličnosti u odrasloj dobi, točnije pomoću Petofaktorskog modela ličnosti. Razlog tomu je što se ličnost sama po sebi smatra stabilnim konstruktom, pri čemu je pretpostavka da je petofaktorska struktura ličnosti utemeljena na fundamentalnim procesima temperamenta (McCrae, Costa, Ostendorf, Angleitner i Hrebickova, 2000). Naime, prema dosadašnjim nalazima, faktor ekstraverzija-surgencija iz CBQ Upitnika za procjenu temperamenta kod djece, koji je korišten i u ovom radu, opisuje se kroz visoke razine impulzivnosti, ugodnosti i aktivnosti općenito, brzo odgovaranje na podražaje, preferenciju potencijalno rizičnih situacija, pozitivan afekt, socijabilnost te smanjenu sramežljivost, te je kao takav značajno povezan sa dimenzijom ekstraverzije u odrasloj dobi koja se pak opisuje pridjevima kao što su odvažnost, energičnost, pričljivost, ne sramežljivost i ne povučenost (Evans i Rothbart, 2007; Rothbart i sur., 2000). Faktor negativne emocionalnosti karakteriziraju povišena razina tuge, neugode, ljutnje ili frustracije i straha te on konzistentno pokazuje povezanost sa neuroticizmom kao crtom ličnosti u odrasloj dobi. Odrasli pojedinci visoke razine neuroticizma uglavnom se opisuju kao ljubomorni, zavidni, promjenjivog raspoloženja, neopušteni, osjetljivi ili temperamentni (Evans i Rothbart, 2007; Rothbart i sur., 2000). Posljednji, faktor voljne kontrole,

opisuje inhibitorna kontrola, kao i visoke razine usmjeravanja pažnje i perceptivne osjetljivosti. Riječ je o faktoru koji predviđa djetetovu voljnu regulaciju pažnje i ponašanja, a budući ima važnu ulogu u efikasnoj socijalizaciji djeteta, usko je povezan sa savjesnošću u odrasloj dobi koja se povezuje sa pridjevima kao što su organiziranost, briga, efikasnost, praktičnost i sistematičnost (Evans i Rothbart, 2007; Rothbart i sur., 2000). S obzirom na preklapajuće opise pojedinih faktora temperamenta sa osobinama ličnosti u odrasloj dobi, možemo pretpostaviti i sličnost na području formiranja stavova. Osvrćući se na povezanosti između pojedinih osobina ličnosti Petofaktorskog modela i stavova općenito, rezultati upućuju na negativnu povezanost između generaliziranog negativnog stava, odnosno predrasude te dimenzija ugodnosti i otvorenosti za iskustva (Ekehammar i Akrami, 2003; McFarland i Mattern, 2002; prema Ekehammar i Akrami, 2003), kao i dimenzije savjesnosti, te na pozitivnu korelaciju između opće predrasude i neuroticizma (McFarland i Mattern, 2002; prema Ekehammar i Akrami, 2003). Pozivajući se na nalaze dobivene u ovim radovima, vidljivo je da je i u ovom radu dobivena negativna povezanost između faktora voljne kontrole (kod odraslih – dimenzija savjesnosti) i stavova prema pretilim vršnjacima, s obzirom na preferenciju pretile figure. Međutim, budući je u navedenim istraživanjima stav zapravo predrasuda negativnog smjera, viši rezultat na dimenziji savjesnosti označava pozitivniji stav. U našem slučaju, stav nije definiran kao predrasuda, odnosno djeca koja pokazuju dobro usmjeravanje pažnje, perceptivno su osjetljivija i općenito bolje reguliraju svoje ponašanje, imaju tendenciju manjeg biranja pretile figure, odnosno njihovi su stavovi negativniji. S druge strane, u ovom se radu i faktor ekstraverzija-surgencija (kod odraslih – dimenzija ekstraverzije) pokazao značajnim pozitivnim prediktorom ukupnog biranja pretile figure, što znači da djeca, koja su od strane svojih roditelja procijenjena kao ekstravertiranija na Upitniku za procjenu temperamenta, imaju tendenciju češćeg biranja pretile figure, odnosno pokazivanja pozitivnijih stavova prema pretilim vršnjacima. Iako prema nalazima spomenutih istraživanja ekstraverzija ne pokazuje značajnu korelaciju sa generaliziranim stavom, dobiveni rezultat odgovara deskriptivnom opisu ekstravertiranih pojedinaca koji su opisani pozitivnim pridjevima, što sugerira i na pozitivniji doživljaj drugih, po nekom obilježju različitih, pojedinaca. Općenito gledajući, dobiveni su rezultati u kontekstu temperamenta vrijedni, budući se on, prema našim saznanjima, nije ispitivao u području oblikovanja stavova kod djece. Uzevši u obzir i čitav kontekst povezivanja stavova i temperamenta kod djece, ali i crta ličnosti kod odraslih, brojnost provedenih istraživanja je mala.

Razlog tomu je što se velik naglasak stavlja na ispitivanje socijalno relevantnih čimbenika koji su i promjenjivi i time imaju veći uspjeh u smanjenju predrasuda, dok onda posljedično unutarnje, individualne karakteristike, poput ličnosti, ostanu zanemarene (Ekehammar i Akrami, 2003).

U nastavku je rada potom ispitan i doprinos promjenjivih čimbenika u objašnjenju negativnih stavova djece prema pretilim vršnjacima, pri čemu se isti pokazao značajnim kada je kao kriterij korišteno ukupno biranje pretilih figura, neovisno o kojem je paru figura riječ. Pritom je ova grupa prediktora objasnila i značajnu količinu varijance navedenog kriterija, nakon kontrole temperamenta djeteta. Dobiveni je rezultat u tom kontekstu u skladu sa postavljenom hipotezom, iako se za ostale kriterije doprinos ovih čimbenika nije pokazao značajnim.

Osvrnuvši se specifičnije na ispitane promjenjive čimbenike, učestalost i kvaliteta kontakta nisu se pokazali značajnima u objašnjenju stavova prema pretilim vršnjacima, čime postavljena hipoteza nije potvrđena. Ipak, uvidom u korelacije između prediktorskih i kriterijskih varijabli, i učestalost i kvaliteta kontakta pokazuju značajnu negativnu povezanost sa prosječnim brojem negativnih pridjeva kojima je opisana pretila figura, što upućuje na to da će djeca sa manjom učestalosti i slabijom kvalitetom kontakta sa pretilim osobama iz svoje okoline imati tendenciju opisivati pretilu figuru sa više negativnih pridjeva. Ovaj nalaz zapravo ide u smjeru Allportove hipoteze optimalnog kontakta koja pretpostavlja da će nedostatak fizičkog kontakta (posljedično i smanjenje dviju njegovih odrednica – kvantitete ili učestalosti i kvalitete) povećati vjerojatnost formiranja negativnih stavova prema određenoj stigmatiziranoj skupini (Allport, 1954; prema Tomašić, 2011a). Međutim, dosadašnja istraživanja, kojih je u ovom području relativno malen broj (Koball i Carels, 2015), pokazuju da se kontakt kao takav ne pokazuje značajnim u smanjenju negativnih stavova prema pretilim osobama (Puhl i Brownell, 2003). Riječ je zapravo o iznenađujućem nalazu, s obzirom na efikasnost djelovanja kontakta u smanjenju stigmatizacije kod drugih skupina ljudi, kao što su oni različite rase, etničkog porijekla ili seksualne orijentacije (Koball i Carels, 2015). Kao često objašnjenje za ovakve rezultate navodi se da kontakt sa pretilim osobama nije toliko rijedak ili teško ostvariv u svakodnevnim interakcijama, kao što je to možda kontakt sa drugim stigmatiziranim skupinama. Iz tog razloga, eventualno povećanje učestalosti takvog kontakta ne dolazi značajno do izražaja te je pogrešno pretpostaviti da je upravo nedostatak interpersonalnog kontakta sa pretilima odgovoran za razvoj predrasuda prema istima (Puhl i

Brownell, 2003). Budući da do sada općenito postoji mali broj radova koji se bave ispitivanjem kontakta u području pretilosti, dok istih u kontekstu dječje dobi, prema našim saznanjima, nema, svakako bi valjalo pobliže ispitati ovo područje i iskoristiti ga za prevenciju ili smanjenje predrasuda prema pretilim vršnjacima u djetinjstvu.

Vjerovanje o kontrolabilnosti uzroka pretilosti također je važan čimbenik u pokušajima promjene stavova pojedinaca prema pretilosti. U okviru ovog istraživanja, kontrolabilnost nije značajno povezana ni sa jednim od korištenih kriterija, iako se u hijerarhijskoj regresijskoj analizi pokazala značajnim negativnim prediktorom dva, od ukupno četiri korištena kriterija, nakon kontrole temperamenta, čime su prvobitne hipoteze djelomično potvrđene. Međutim, zbog prvobitno ne značajnih korelacija, moguća je pojava supresijskog efekta te dobivene rezultate valja uzeti s oprezom. Kontrolabilnost težine kao negativan prediktor stava djece prema pretilim vršnjacima upućuje na to da što veći stupanj kontrole djeca pripisuju tjelesnoj težini, odnosno pretilosti, to imaju manju tendenciju odabira pretile figure, to jest njihovi su stavovi negativniji. U tom kontekstu, dobiveni je nalaz u skladu sa istraživanjem Tiggemann i Anesbury (2000), gdje je također dobivena značajna povezanost u istom smjeru između navedenih konstrukata. Međutim, osim sa kriterijima vezanima uz preferenciju pretile figure, u spomenutom je istraživanju značajna povezanost dobivena i između kontrolabilnosti težine i pridjeva kojima je opisana pretila figura (Tiggemann i Anesbury, 2000), što u ovom radu nije slučaj. Ipak, dobiveni nalazi podupiru i Teoriju atribucije prema kojoj je pretpostavka da će u situaciji kada se negativnom ishodu, kao što je pretilost, pripisuju kontrolabilni uzroci, taj isti ishod biti meta negativnih stavova i afektivnih reakcija općenito (Weiner i sur., 1988; prema Anesbury i Tiggemann, 2000). S obzirom na dobivene rezultate, ali i rezultate eksperimentalnih istraživanja u kojima nakon pokušaja mijenjanja vjerovanja o kontrolabilnosti težine stavovi djece prema pretilosti ne postaju značajno pozitivniji (Anesbury i Tiggemann, 2000; Bell i Morgan, 2000; Puhl i Latner, 2007), valja istaknuti koliku snagu uvjerenje u uzrok nečega može imati na nečije ponašanje. Ta snaga u ovom kontekstu može proizlaziti iz pretpostavke da je unutarne atribucije koje se pripisuju težini teško mijenjati, ali i iz mogućnosti da je djeci zapravo teško razumjeti da je pretilost posljedica bioloških ili genetskih faktora (Musher-Eizenman i sur., 2004). Stoga je vrlo bitno pronaći pravi način za podučavanje djece o tome što je pretilost i zbog čega se ona javlja, kako bi se korištenjem valjanih informacija

pogled na tjelesnu težinu promijenio, a onda u konačnici doveo i do prihvaćanja ideje da je u redu izgledati drugačije od uobičajenog.

5.4. Prednosti i nedostaci rada te implikacije za buduća istraživanja

Uzevši u obzir cjelokupno istraživanje, kao i dobivene rezultate, uočene su određene prednosti i nedostaci provedenog ispitivanja. Što se tiče nedostataka, vidljivo je da uzorak ispitanika obuhvaća 134 djece, te 100 roditelja koji su vratili i ispunili upitnike, dajući time potrebne informacije za svoje dijete. Pretpostavka je da bi određeni efekti bili dobiveni ili bi bili izraženiji (primjerice efekt spola djeteta) da je u ispitivanje uključen veći broj djece. Također, veći broj uključene djece implicirao bi i veći broj upitnika vraćenih od strane roditelja, što bi svakako dalo jasniju sliku prirode stavova prema pretilim vršnjacima, te s njima povezanih čimbenika.

Nadalje, uzevši u obzir korištene mjerne instrumente, moguća su određena poboljšanja kroz buduća istraživanja. U tom kontekstu, korištene su dvije skale koje nisu prethodno bile prevedene na hrvatski jezik, a to su Skala kontrolabilnosti težine te Upitnik za procjenu temperamenta kod djece. Iako obje skale pokazuju relativno zadovoljavajuće razine pouzdanosti, valjalo bi kroz preliminarna ispitivanja dodatno provjeriti njihove metrijske karakteristike. Nešto veći problem bio je kod korištenja Skale kontrolabilnosti težine gdje su određene čestice, odnosno riječi u njima trebale biti i dodatno pojašnjene jednostavnijim izrazima (npr. (ne) trud, vježbanje, manje jede i slično) kako bi ih djeca lakše razumjela. Pritom je za neku djecu, posebno za onu mlađe dobi, bilo potrebno više objašnjavanja za bolje razumijevanje, zbog čega uvjet ispitivanja u tom slučaju nije uvijek bio jednak za svu djecu. Također, što se tiče ispitivanja kontakta sa pretilim osobama, nije korištena neka unaprijed zadana mjera, već su pitanja postavljena tako da prikupe informacije o postojanju kontakta te njegovoj učestalosti i kvaliteti kroz po jedno pitanje. O postojanju kontakta su tako prikupljeni podaci i o kontaktu sa drugom pretilom djecom i sa pretilim odraslim osobama iz djetetove okoline, dok su pitanja o učestalosti i kvaliteti bila općenita te nisu detaljnije određivala treba li se roditelj prilikom davanja odgovora usmjeriti na pretilu odraslu osobu ili dijete. Stoga bi u budućim istraživanjima svakako bilo bolje postaviti odvojena pitanja o učestalosti i kvaliteti

kontakta sa dvije različite skupine ljudi – djecom i odraslima, kako bi se i u tom kontekstu ispitala eventualne razlike u prirodi stavova prema pretilim vršnjacima.

Što se tiče samih korištenih metoda za procjenu stavova kod djece, korištene su dvije koje su uobičajene za ispitivanje stavova u dječjoj dobi. One su kao takve obuhvatile sve tri komponente stava, međutim to je otežalo statističku obradu podataka u smislu dobivanja jedne opće varijable stava, zbog čega su naposljetku kreirane tri. Ono što je nedostatak kod Zadataka selekcije prijatelja jest da se od djece traži prisilno biranje između dviju figura pa se u konačnici dobiva nominalna varijabla koja govori o tendenciji biranja manje ili više poželjne figure, što nam zapravo ne govori o tome imaju li djeca koja uopće ne biraju ili manje biraju pretilu figuru, negativne stavove prema istoj. S druge strane, Zadatak atribucije pridjeva je nešto konkretniji i daje više informacija, ali se opet temelji na biranju između dva ponuđena pridjeva. Također, moguće je da je u ovom zadatku korišteno previše parova pridjeva, njih 12, koji su se ponavljali za sve tri figure različite tjelesne težine, što je moglo dovesti do zamora i gubitka koncentracije kod djece. Ono što bi svakako bilo poželjno u budućim istraživanjima jest odvažiti se na kreiranje nove metode procjene stavova kod djece koja bi se temeljila na skali od barem tri stupnja, što bi u konačnici omogućilo korištenje dodatnih statističkih analiza, uz davanje složenijih i konkretnijih informacija o smjeru njihovih stavova.

Posljednji mogući nedostatak ovog istraživanja, u kontekstu podataka prikupljenih od strane roditelja, jest davanje socijalno poželjnih odgovora na Upitniku za procjenu temperamenta kod djece. Iako su odgovori bili anonimni, šifrirani i vraćeni u zatvorenim kovertama, riječ je o nerijetkoj pojavi gdje su roditelji mogli prikazati svoje dijete u boljem svjetlu, odnosno manje realistično nego što ono je.

Međutim, provedeno istraživanje samo po sebi ima svoju vrijednost, budući je temeljeno na individualnom ispitivanju 134 djece u relativno širokom rasponu dobi, od 3 do 7 godina. Svakako valja istaknuti da je sama provedba istraživanja, zahvaljujući dječjem vrtiću, bila vrlo dobra, budući da je svako dijete ispitano u odvojenoj prostoriji, bez vanjskih distraktora, uz prilagodbu na dječje aktivnosti. Suradnja osoblja u dječjem vrtiću ubrzala je i sam vremenski period provođenja ispitivanja, prikupljanja svih potrebnih podataka o djetetu (informacije koje su bile potrebne za kreiranje šifri te informacije o težini i visini djece koje su, za onu djecu čiji su

roditelji te podatke izostavili ili nisu vratili upitnike, dobivene od odgajateljica), kao i prikupljanje upitnika od roditelja, gdje su odgajateljice ponovno uložile trud podsjećajući ih na vraćanje.

Nadalje, iako postoje određeni nedostaci kod korištenja obiju metoda procjene stavova, ipak je zanimljivo vidjeti koji su rezultati dobiveni korištenjem jednog i drugog zadatka, odnosno koliko su oni preklapajući. Također, opažajući djecu prilikom provođenja ispitivanja, što je isto tako jedan od vrijednih izvora informacija, bilo je vidljivo da je većini djece Zadatak selekcije prijatelja bio jasniji i lakši, pri čemu su odlučnije birali, odnosno odbacivali figuru pretilog izgleda. Kod manjeg broja djece dobiveni su komentari da im je teško odabrati između figura pretile i ispodprosječne tjelesne težine, uz objašnjenje da im se obje jednako ne sviđaju. S druge strane, kod Zadatka atribucije pridjeva, subjektivno je dobiven dojam kao da su djeca pokazivala više empatije prema pretiloj figuri, nego prema onoj mršavog izgleda. Također, činilo se da je pojedinoj djeci bilo neugodno odabrati neke od ponuđenih negativnih pridjeva, kao što su glup ili ružan, što moguće, već i u ovoj predškolskoj dobi, upućuje na tendenciju davanja socijalno poželjnih odgovora. Zanimljivi podaci opažanjem dobiveni su i prilikom korištenja Skale kontrolabilnosti težine gdje je velik broj djece nakon prvih nekoliko pitanja komentirao da je 'figura debela jer je jela puno slatkiša', dok je samo jedna djevojčica komentirala da je debljina povezana sa štitnjačom jer 'to ima i njezina mama', a jedan dječak je naveo da možeš postati mršav 'ako piješ ocat svako jutro' jer tako radi njegova mama.

Osim informacija dobivenih opažanjem djece prilikom ispitivanja, kao prednost ovog istraživanja valja naglasiti i uključivanje novih varijabli u kontekst ispitivanja stavova prema pretilim vršnjacima, a koje, prema našim saznanjima, do sada nisu korištene na uzorku djece predškolske dobi. To su temperament djece te njihov kontakt sa drugom djecom ili odraslim osobama prekomjerne ili pretile tjelesne težine iz njihove okoline.

Osim navedenih, novo uključenih varijabli u ovo istraživanje te uzimanje u obzir prethodno navedenih preporuka, u budućim bi radovima bilo zanimljivo uzeti u obzir i još neke varijable koje bi mogle pridonijeti objašnjenju stavova predškolske djece prema pretilim vršnjacima. Jedna od tih varijabli je percipirani izgled vlastitog tijela, budući da neka istraživanja navode da pojedinci različito, odnosno na subjektivan način percipiraju pretilu ili prekomjernu tjelesnu težinu te da ona kao takva pokazuje i nisku povezanost sa stvarnom težinom pojedinca (Holub, 2008). Osim toga,

prema našim saznanjima, na hrvatskom uzorku djece nisu ispitani efekti različitih medija na oblikovanje stavova prema pretilim vršnjacima. Dosadašnja istraživanja pokazuju značajnu negativnu povezanost između izloženosti različitim medijima, kao što su televizija, video-igre ili časopisi, i stavova prema pretilim vršnjacima kod djece školske dobi (Bissell i Hays, 2011; Latner, Rosewall i Simmonds, 2007). Uzevši u obzir moderan svijet u kojem živimo te stalnu okruženost najrazličitijim medijima i izvorima informacijama kojima su izložena i sama djeca od najranije dobi, valjalo bi ispitati i efekt ovih čimbenika na stavove prema pretilosti. Također, zabrinjavajući se nalazi dobivaju u istraživanjima u kojima se ispituju razlike u stavovima djece prema različitim općenito stigmatiziranim grupama pojedinaca, gdje su najizraženiji negativni stavovi usmjereni upravo prema pretilim vršnjacima, u usporedbi sa primjerice vršnjacima u invalidskim kolicima ili vršnjacima sa nekim izraženim fizičkim hendikepom (Harrison i sur., 2016; Latner i Stunkard, 2003). Budući da je s napretkom društva, između ostalog, sve veći naglasak i na integraciji različitih pojedinaca, odnosno djece u odgojno-obrazovne sustave, važno je steći uvid u to postoji li promjena u stigmatizaciji općenito. Drugim riječima, ključno je prikupiti informacije o tome je li moguće da je prilikom stavljanja naglaska na integraciju i uključivanje djece s izraženim tjelesnim i općenito motoričkim nedostacima, došlo do previđanja da i drugi, do sada manje izraženi nedostaci, kao što su tjelesna građa i izgled, zauzimaju svoje mjesto u svijetu stigmatiziranja. I takvu je djecu onda potrebno zaštititi i omogućiti im sigurno odrastanje.

Ova potreba, da se svakom djetetu omogući sigurno i bezbrižno odrastanje unutar obitelji, u vrtićima, školama, čak i parkovima i igraonicama, trebala bi postati primarna za sve oblike stigmatizacije, pa tako i one koja je vezana za tjelesni izgled, odnosno tjelesnu težinu. U najboljem slučaju, valjalo bi bilo kakve oblike diskriminativnog ponašanja prevenirati od najranije dobi, uz poticanje tolerancije i uvažavanja svih nedostataka koji su izvan kontrole djeteta ili odrasle osobe. Pritom su radovi kao što je ovaj samo početak i moguća motivacija za dublje ispitivanje ove tematike, što u konačnici može dovesti do boljeg društva i za nas same.

6. ZAKLJUČAK

Nakon provedbe opisanog istraživanja te analize prikupljenih podataka, dobiveni rezultati pokazuju da je, kod primjene Zadatka atribucije pridjeva, pretila figura opisana sa značajno više negativnih pridjeva (primjerice lijena, ima malo prijatelja, drugi ju zezaju), u usporedbi sa figurom prosječne, ali ne i ispodprosječne tjelesne težine. Primjenom Zadatka selekcije prijatelja, dobivena je tendencija manjeg biranja pretila figure kao one koja se djeci više sviđa ili bi je radije imali za prijatelja, odnosno tendencija češćeg biranja pretila figure kao one s kojom se djeca ne bi voljela igrati, u usporedbi sa figurama prosječne i ispodprosječne tjelesne težine. Općenito gledajući, vidljiv je negativan stav djece prema slikama figure pretilog izgleda, što je u skladu sa prvobitno postavljenom hipotezom.

Nadalje, nije dobiven značajan efekt spola djeteta, kao ni spola korištenih podražajnih figura na stavove djece prema pretilim vršnjacima, čime postavljene hipoteze nisu potvrđene. Ipak, u skladu sa pretpostavkom, nije dobiven značajan efekt djetetove stvarne težine na ispitane stavove, što znači da i pretila djeca, kao i djeca prekomjerne tjelesne težine, imaju jednako negativne stavove prema isto tako pretilim vršnjacima, kao i njihovi vršnjaci prosječne i ispodprosječne tjelesne težine.

Temperament djeteta nije pokazao značajan doprinos u objašnjenju stavova prema pretilim vršnjacima, iako se faktor ekstraverzija-surgencija ističe kao značajan pozitivan prediktor, pri čemu je zaključak da ekstravertiranija djeca imaju tendenciju češćeg biranja pretila figure, odnosno njihovi su stavovi prema ovoj skupini pozitivniji.

U kontekstu ispitanih promjenjivih čimbenika, dobiven je njihov značajan doprinos u objašnjenju varijance kriterija ukupnog biranja pretila figure, nakon kontrole efekta temperamenta. Pritom se samo vjerovanje o kontrolabilnosti uzroka pretilosti, a ne i učestalost i kvaliteta kontakta, pokazalo kao značajan negativan prediktor navedenog kriterija. Ovaj nalaz upućuje na to da djeca koja pripisuju veći stupanj kontrole nad tjelesnom težinom, odnosno pretilošću, imaju tendenciju manjeg biranja pretila figure, to jest formiranja negativnijih stavova prema istoj.

7. LITERATURA

About, F. E. (1988). *Children and prejudice*. Oxford: Basil Blackwell Inc.

Anesbury, T. i Tiggemann, M. (2000). An attempt to reduce negative stereotyping of obesity in children by changing controllability beliefs. *Health Education Research*, 15(2), 145-152.

Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: MATE d.o.o.

Bell, S. K. i Morgan, S. B. (2000). Children's attitudes and behavioral intentions toward a peer presented as obese: Does a medical explanation for the obesity make a difference?. *Journal of Pediatric Psychology*, 25(3), 137-145.

Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Bissell, K. i Hays, H. (2011). Understanding anti-fat bias in children: The role of media and appearance anxiety in third to sixth graders' implicit and explicit attitudes toward obesity. *Mass Communication and Society*, 14, 113-140.

Brylinsky, J. A. i Moore, J. C. (1994). The identification of body bulid stereotypes in young children. *Journal of Research in Personality*, 28, 170-181.

Centers for Disease Control and Prevention (2018). *About Child and Teen BMI*. Preuzeto sa https://www.cdc.gov/healthyweight/assessing/bmi/childrens_bmi/about_childrens_bmi.html.

Collins, M. E. (1991). Body figure perceptions and preferences among preadolescent children. *International Journal of Eating Disorders*, 10(2), 199-208.

Cramer, P. i Steinwert, T. (1998). Thin is good, fat is bad: How early does it begin?. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19(3), 429-451.

Crandall, C. S. (2003). Ideology and lay theories of stigma: The justification of stigmatization. U: T. F. Heatherton, R. E. Kleck, M. R. Hebl i J. G. Hull (Ur.), *The social psychology of stigma* (str. 126-151). New York: The Guilford Press.

Di Pasquale, R. i Celsi, L. (2017). Stigmatization of overweight and obese peers among children. *Frontiers in Psychology*, 8, 1-11.

- Dovidio, J. F., Major, B. i Crocker, J. (2000). *Stigma: Introduction and overview*. New York: The Guilford press.
- Durante, F., Fasolo, M., Mari, S. i Mazzola, A. F. (2014). Children's attitudes and stereotype content toward thin, average-weight, and overweight peers. *SAGE Open*, 4(2), 1-11.
- Ekehammar, B. i Akrami, N. (2003). The relation between personality and prejudice: A variable- and a person-centred approach. *European Journal of Personality*, 17(6), 449-464.
- Evans, D. E. i Rothbart, M. K. (2007). Developing a model for adult temperament. *Journal of Research in Personality*, 41, 868-888.
- Greenleaf, C., Chambliss, H., Rhea, D. J., Martin, S. B. i Morrow Jr, J. R. (2006). Weight stereotypes and behavioral intentions toward thin and fat peers among White and Hispanic adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 39(4), 546-552.
- Greenleaf, C., Starks, M., Gomez, L., Chambliss, H. i Martin, S. (2004). Weight-related words associated with figure silhouettes. *Body Image*, 1(4), 373-384.
- Harris, R. C., Robinson, J. B., Chang, F. i Burns, B. M. (2007). Characterizing preschool children's attention regulation in parent-child interactions: The roles of effortful control and motivation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 25-39.
- Harrison, S, Rowlinson, M. i Hill, A. J. (2016). „No fat friend of mine“: Young children's responses to overweight and disability. *Body Image*, 13, 65-73.
- Hewstone, M. i Stroebe, W. (Ur.) (2003). *Socijalna psihologija: Europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Hewstone, M., Stroebe, W. i Jonas, K. (2012). *An introduction to social psychology – fifth edition*. Chichester, West Sussex, UK: John Wiley and Sons Ltd.
- Holub, S. C. (2008). Individual differences in the anti-fat attitudes of preschool-children: The importance of perceived body size. *Body Image*, 5(3), 317-321.
- Kalebić Maglica, B., Perčić, T. i Anić, P. (2017). Stavovi predškolske djece i njihovih majki prema osobama različite tjelesne težine. *Socijalna psihijatrija*, 45(3), 157-168.

- Kalebić Maglica, B. i Vuković, A. (2016). Autoritarnost kao medijator efekta osobina ličnosti na predrasude studenata prema homoseksualnim osobama. *Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja*, 25(3), 393-411.
- Koball, A. M. i Carels, R. A. (2015). Intergroup contact and weight bias reduction. *Translational Issues in Psychological Science*, 1(3), 298-306.
- Kochanska, G. i Aksan, N. (2006). Children's conscience and self-regulation. *Journal of Personality*, 74(6), 1587-1618.
- Kornilaki, E. N. (2014). Obesity bias in preschool children: Do the obese adopt anti-fat views?. *Hellenic Journal of Psychology*, 11, 26-46.
- Koroni, M., Garagouni-Areou, F., Roussi-Vergou, C. J., Zafiropoulou, M. i Piperakis, S. M. (2009). The stigmatization of obesity in children. A survey in Greek elementary schools. *Appetite*, 52, 241-244.
- Kraig, K. A. i Keel, P. K. (2001). Weight-based stigmatization in children. *International Journal of Obesity*, 25(11), 1661-1666.
- Lakić, S., Mišćević, S. i Tutnjević, S. (2014a). Hijerarhijska faktorska struktura CBQ-SF upitnika za procjenu temperamenta djece od 3 do 7 godina. *Zbornik radova sa Naučno-stručnog skupa sa međunarodnim učešćem Otvoreni dani psihologija 2014*. Banja Luka: Filozofski fakultet i Društvo psihologa Republike Srpske.
- Lakić, S., Mišćević, S. i Tutnjević, S. (2014b). Adaptacija kratke forme Children's Behavior Questionnaire (CBQ-SF) za procjenu temperamenta kod djece od tri do šest godina. *Empirijska istraživanja u psihologiji - Zbornik Radova*. Sveučilište u Beogradu: Filozofski fakultet i Institut za psihologiju i Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju.
- Latner, J. D., Rosewall, J. K. i Simmonds, M. B. (2007). Childhood obesity stigma: Association with television, videogame, and magazine exposure. *Body Image*, 4, 147-155.
- Latner, J. D. i Stunkard, A. J. (2003). Getting worse: The stigmatization of obese children. *Obesity Research*, 11(3), 452-456.

- LeBow, M. (1988). Attitudes, perceptions, and practices of Canadian school children towards obesity. *Journal of Obesity & Weight Regulation*, 7, 43-55.
- Levy, S. i Killen, M. (2008). *Intergroup attitudes and relations in childhood through adulthood*. New York: Oxford University Press.
- Margulies, A. S., Floyd, R. G. i Hojnoski, R. L. (2008). Body size stigmatization: An examination of attitudes of African American preschool-age children attending head start. *Journal of Pediatric Psychology*, 33(5). 487-496.
- Maričić, J. (2009). Teorije i istraživanja predrasuda u dječjoj dobi. *Psihologijske teme*, 18(1), 137-157.
- Mary Rothbart's Temperament Questionnaires (2006). *Request Forms*. Preuzeto sa <https://research.bowdoin.edu/rothbart-temperament-questionnaires/request-forms/>.
- McCrae, R. R., Costa, P. T., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hřebíčková, M., Avia, M. D., ... i Saunders, P. R. (2000). Nature over nurture: temperament, personality, and life span development. *Journal of personality and social psychology*, 78(1), 173-186.
- Morrison, T. G., Roddy, S. i Ryan, T. A. (2009). Handbook of assessment methods for eating behaviors and weight-related problems: Measures, theory, and research. U: D. B. Allison i M. L. Baskin (Ur.), *Methods for measuring attitudes about obese people* (str. 79-113). Los Angeles: Sage Publications.
- Musher-Eizenman, D. R., Holub, S. C., Miller, A. B., Goldstein, S. E. i Edwards-Leeper, L. (2004). Body size stigmatization in preschool children: The role of control attributions. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(8), 613-620.
- Nesdale, D. i Brown, K. (2004). Children's attitudes towards an atypical member of an ethnic in-group. *International Journal of Behavioral Development*, 28(4), 328-335.
- Neuberg, S. L., Smith, D. M., Hoffman, J. C. i Russell, F. J. (1994). When we observe stigmatized and "normal" individuals interacting: Stigma by association. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(2), 196-209.

- Nichols, T. E., Damiano, S. R., Gregg, K., Wertheim, E. H. i Paxton, S. J. (2018). Psychological predictors of body image attitudes and concerns in young children. *Body Image*, 27, 10-20.
- Patel, S. L. i Holub, S. C. (2012). Body size matters in provision of help: Factors related to children's willingness to help overweight peers. *Obesity*, 20(2), 382-388.
- Penny, H. i Haddock, G. (2007). Anti-fat prejudice among children: The „mere proximity“ effect in 5-10 year olds. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43, 678-683.
- Powlishta, K. K., Serbin, L. A., Doyle, A. B. i White, D. R. (1994). Gender, ethnic, and body type biases: The generality of prejudice in childhood. *Developmental Psychology*, 30(4), 526-536.
- Puhl, R. M. i Brownell, K. D. (2001). Bias, discrimination and obesity. *Obesity Research*, 9(12), 788-805.
- Puhl, R. M. i Brownell, K. D. (2003). Psychosocial origins of obesity stigma: Toward changing a powerful and pervasive bias. *Obesity Reviews*, 4, 213-227.
- Puhl, R. M. i Heuer, C. A. (2009). The stigma of obesity: A review and update. *Obesity*, 17, 941-964.
- Puhl, R. M. i Latner, J. D. (2007). Stigma, obesity, and the health of the nation's children. *Psychological Bulletin*, 133(4), 557-580.
- Putnam, S. P. i Rothbart, M. K. (2006). Development of short and very short forms of the Children's behavior questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 87(1), 102-112.
- Reynolds, K. J., Turner, J. C. i Haslam, S. A. (2000). When are we better than them and they worse than us? A closer look at social discrimination in positive and negative domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 64-80.
- Rich, S. S., Essery, E. V., Sanborn, C. F., DiMarco, N. M., Morales, L. K. i LeClere, S. M. (2008). Predictors of body size stigmatization in Hispanic preschool children. *Obesity*, 16(2), 11-17.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A. i Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: Origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 122-135.

- Ruffman, T., O'Brien, K. S., Taumoepeau, M., Latner, J. D. i Hunter, J. A. (2016). Toddlers' bias to look at average versus obese figures relates to maternal anti-fat prejudice. *Journal of Experimental Child Psychology*, *142*, 195-202.
- Sagone, E. i De Caroli, M. E. (2013). Anti-fat or anti-thin attitudes toward peers? Stereotyped beliefs and weight prejudice in Italian children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *93*, 177-183.
- Schwartz, M. B. i Puhl, R. (2003). Childhood obesity: A societal problem to solve. *Obesity Reviews*, *4*, 57-71.
- Staffieri, J. R. (1967). A study of social stereotype of body image in children. *Journal of Personality and Social Psychology*, *7*(1), 101-104.
- Stager, S. F. i Burke, P. J. (1982). A reexamination of body build stereotypes. *Journal of Research in Personality*, *16*, 435-466.
- Tang-Peronard, J. L. i Heitmann, B. L. (2008). Stigmatization of obese children and adolescents, the importance of gender. *Obesity Reviews*, *9*, 522-534.
- Thomas, S. L., Olds, T., Pettigrew, S., Randle, M. i Lewis, S. (2014). "Don't eat that, you'll get fat!" Exploring how parents and children conceptualise and frame messages about the causes and consequences of obesity. *Social Science & Medicine*, *119*, 114-122.
- Tiggemann, M. i Anesbury, T. (2000). Negative stereotyping of obesity in children: The role of controllability beliefs. *Journal of Applied Social Psychology*, *30*(9), 1977-1993.
- Tiggemann, M. i Rothblum, E. D. (1988). Gender differences in social consequences of perceived overweight in the United States and Australia. *Sex Roles*, *18*(1/2), 75-86.
- Tomašić, J. (2011a). Teorijska pitanja i metodološki izazovi u istraživanjima razvoja dječjih etničkih predrasuda. *Ljetopis socijalnog rada*, *18*(3), 601-633.
- Tomašić, J. (2011b). Doprinosi li međugrupni kontakt pozitivnijim implicitnim i eksplicitnim stavovima adolescenata prema starim osobama?. *Život i škola*, *26*, 83-100.

Turnbull, J. D., Heaslip, S. i McLeod, H. A. (2000). Pre-school children's attitudes to fat and normal male and female stimulus figures. *International Journal of Obesity*, 24(12), 1705-1706.

World Health Organization (2017). *Facts and figures on childhood obesity*. Preuzeto sa <https://www.who.int/end-childhood-obesity/facts/en/>.

World Health Organization (2018). *Obesity and Overweight*. Preuzeto sa <http://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>.

Worobey, J. i Worobey, H. S. (2014). Body-size stigmatization by preschool girl: In a doll's world, it is good to be „Barbie“. *Body Image*, 11, 171-174.